

Ung i et præstationssamfund

*Præstationssamfundets indflydelse på det mentale
helbred blandt unge på gymnasiale uddannelser*

Speciale i Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde
Aalborg Universitet i København | Vejleder: Søren R. Juul
Dato: 01.06.2018 | Anslag: 180.527

Mie Pyrmer & Louise Skov

Titelblad

10. Semester, Speciale
Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde
Aalborg Universitet, København

Titel:

Præstationssamfundets indflydelse på det mentale helbred blandt unge på gymnasiale uddannelser

Vejleder: Søren Rudbæk Juul

Afleveringsdato: 01.06.2018

Udarbejdet af:

Mie Pyrmer – Studienr.: 20167578

Louise Skov – Studienr.: 20103060

Abstract

This thesis analyses how the meritocracy influences the mental health amongst the youth in high school. The development of young people with bad mental health has – according to several research papers – increased significantly from 2010 to 2017, especially amongst women between 16 and 24 years, whereof 23,8% experience a bad mental health. Concurrently, theorists are also pointing out that the society's requirements towards the youth is stressing them increasingly compared to earlier. We are wondering whether there is a connection between the many demands in the society and the development of young people's bad mental health. This thesis tries to answer the following research question:

How do young people in high school experience the society's demands and how do they handle these demands?

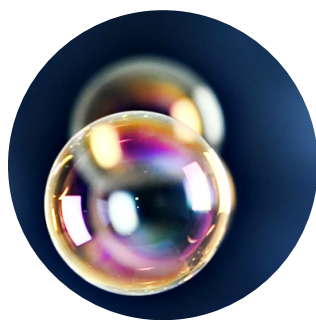
This thesis will clarify which factors that influence this development amongst young people in Denmark. To investigate this research question we will involve theory which can contribute with new perspectives. For this purpose we will make use of normative social critical theories about social pathologies by Rasmus Willig, Axel Honneth, Alain Ehrenberg, Anders Petersen and Svend Brinkmann. The methodological approach is hermeneutical and there will be made use of qualitative semi-structured interviews in the collection of empirical data material. The analysis is divided into three chapters which each covers an area in the young people's lives. The first chapter investigates how the young people experience the educational policy requirements that are expected of them in high school. Throughout the second chapter it is researched how the young people cope to involve themselves in social relations in high school. The third chapter covers how the society's demands influence the young people experiences of their own physical and mental health. The analytical content is divided into three themes which is spawned from the empirical findings. These themes deal with the competitive state, meritocracy, the political influence of the structure in high schools, individualization, loss of sense of community, professional classification, grades, gender discrimination, physical and mental health, self care and vulnerability. To cover this area we will use theory about acknowledgement (Axel Honneth), social acceleration (Hartmut Rosa) and Sense of Coherence (Aaron Antonovsky). Besides the theoretical contribution, existing empirical data related to the topic will be included.

It can be concluded that the many requirements and demands from societal discourses and the structural conditions in high school, burden young people to such an extent that they aren't capable of involving themselves in meaningful communities, nor are they capable of maintaining their own physical and mental health to a sufficient degree. Therefore, the competitive state and meritocracy have serious consequences for the young people's mental health and well-being. We find that the young people's experience of meaningfulness along with the acknowledgement from others can give the young people the resources to handle the many expectations and thereby decrease the risk of experiencing symptoms of stress and develop poor mental health.

Indholdsfortegnelse

Abstract	3
1. Indledning	7
1.1 Problemformulering	8
2. Problemfelt	9
2.1 For forståelse	12
2.2 Ungdomskulturen	13
2.3 Makroteorier om sociale patologier	15
2.3.1 Den dominerende samfundsudvikling	17
2.3.2 Accelerationssamfundet	19
2.3.3 Anerkendelse	20
2.3.4 Oplevelse af sammenhæng	21
3. Eksisterende empiri	24
3.1 Den Nationale Sundhedsprofil 2017	24
3.2 Ungeprofilundersøgelsen 2016	25
3.3 Unges fællesskaber 2017	26
3.4 Picture Perfect 2018	26
3.5 Stress i gymnasiet 2017	26
3.6 Sammenfatning af eksisterende empiri	27
4. Metode	28
4.1 Videnskabsteori	28
4.1.1 Den hermeneutiske tilgang	29
4.1.2 Fordomme	29
4.2 Forskningsdesign	30
4.2.1 Dataindsamling	30
4.2.2 Kvalitative semistrukturerede interview	31
4.2.3 Interviewguide	31
4.2.4 Udvælgelse af informanter	31
4.2.5 Behandling af data	32
4.2.6 Ethiske overvejelser	33
5. Analyseafsnit	34
5.1 Kapitel 1: Den makrosociologiske indflydelse i gymnasiet	35

5.1.1 Kravet om konkurrence og præstation	35
Konkurrencestaten	35
Præstationsorientering	37
Krav og belastninger	41
5.1.2 Den politiske indflydelse på de strukturelle betingelser i gymnasiet	43
Den politiske indflydelse	44
Strukturen i gymnasiet	46
Opsamling	49
5.2 Kapitel 2: Faglige fællesskaber på de gymnasiale uddannelser	51
5.2.1 Individualisering og tab af fællesskab	51
Individualisering	51
Tab af fællesskab	53
5.2.2 Faglig klassifikation, karakterer og kønsdiskrimination	56
Faglig klassifikation	56
Kønsdiskrimination	61
Opsamling	64
5.3 Kapitel 3: De unges mentale helbred & trivsel	66
5.3.1 Helbred, egenomsorg og sårbarhed	66
Fysisk og mentalt helbred	66
Egenomsorg	69
Sårbarhed	72
Opsamling	74
6. Konklusion	76
De makrosociologiske betingelser	77
Håndtering af fællesskaber i gymnasiet	78
Mentalt helbred og trivsel	80
Samlet konklusion	81
7. Perspektivering	82
8. Anvendt Litteratur	84
9. Bilag	88

1. Indledning

Dette speciale omhandler præstationssamfundets betydning for det mentale helbred blandt unge på gymnasiale uddannelser, samt hvordan disse unge håndterer at indgå i institutionelle og sociale kontekster, samt hvordan dette påvirker deres mentale helbred og trivsel. Hertil vil vi blandt andet inddrage temaer som krav og belastninger, sociale relationer samt meningsfuldhed, for uddybende at kunne undersøge, hvordan de unge oplever den præstationsorientering, som er en dominerende del af den nyere tids samfundsudvikling. Denne problemstilling er relevant for studiet socialt arbejde, da unges mentale helbred betegnes som en af vor tids største sociale og sundhedsmæssige udfordringer (Juul 2017: 105). Præstationsorienteringen kan have alvorlige konsekvenser for de unges trivsel og udvikling, og vil i værste fald resultere i, at de unges mentale helbred samt oplevelse af livskvalitet bliver forringet, og at de unge derudover ikke er i stand til at indgå i forskellige samfundskontekster. Vi ser dette som værende et socialt problem, da vi i dette speciale knytter os til følgende definition:

“Et socialt problem kan bedst defineres ved at se på begrebet i dets to dele: problemet og det der gør det socialt. Hvis et problem skal være socialt, skal det omfatte sociale systemer og/eller folks deltagelse i dem på en eller anden måde. Kort sagt, noget kan kun defineres som et socialt problem hvis det anfægter eller forstyrrer kulturelle værdier der definerer hvad der er godt, vigtigt og ønskværdigt i et system.” (Meeuwisse & Swärd 2004: 32).

Med afsæt i ovenstående definition vil vi i dette speciale udforske de faktorer, som er udslagsgivende for dette som et socialt problem. Vi finder det relevant at anskue prob-

lemstillingen ud fra de unges egen livsverden, for at afdække de mekanismer, som ligger til grund for denne problemstilling, og vi vil således inddrage det sociale arbejde. På baggrund af dette ønsker vi at tage afsæt i følgende problemformulering.

1.1 Problemformulering

Hvordan oplever de unge på gymnasiale uddannelser samfundets krav, og hvordan håndterer de unge disse krav?

1. *Hvordan oplever de unge de uddannelsespolitiske krav, de stilles overfor på de gymnasiale uddannelser?*
2. *Hvordan håndterer de unge at indgå i sociale relationer på de gymnasiale uddannelser?*
3. *Hvordan påvirker samfundets krav de unges oplevelse af deres fysiske og mentale helbred?*

Gennem analysen vil vi besvare denne problemformulering. Det første underspørgsmål vil besvares i kapitel 1 i analysen, det andet underspørgsmål vil besvares i kapitel 2, og slutteligt vil tredje underspørgsmål besvares i kapitel 3.

2. Problemfelt

Gennem de seneste årtier er der opstået en stigende vækst af mentale og psykosomatiske lidelser i den vestlige verden. I Danmark er der særligt flere og flere unge, som får stress, angst og depressioner (Sundhedsstyrelsen 2018: 3). I den offentlige debat sættes der ligeledes fokus på problemstillingen om de unges mentale helbred. Flere artikler omhandler unge, som bukker under for samfundspresset, da samfundet har udviklet sig til et såkaldt præstationssamfund. Desuden udtaler psykiatere, psykologer og andre fagfolk, at sundhedsvæsenet er belastet af de mange børn og unge med alvorlige og komplicerede mentale problemer. Avisen Politiken dedikerede tre uger i marts 2018, til serien “Ramt af Livet”, som satte fokus på danskernes dårlige mentale helbred. Psykiske sygdomme, arbejdsløshed, ensomhed, sorg samt forventninger om at skulle præstere var de helt store syndere, når det dårlige mentale helbred skulle forklares (Politiken). Undersøgelser viser, at denne udvikling af dårligt mentalt helbred og mistroivsel er mest udbredt blandt unge kvinder. Blandt andet har Sundhedsstyrelsen udarbejdet rapporten *Den Nationale Sundhedsprofil*, som viser, at 23,8% af unge kvinder mellem 16 og 24 år har et dårligt mentalt helbred. Overordnet set er andelen med dårligt mentalt helbred steget med 3,2% fra 2010 til 2017 (Sundhedsstyrelsen 2018: 21). Sundhedsstyrelsen lægger sig op af WHO’s definition af mental sundhed:

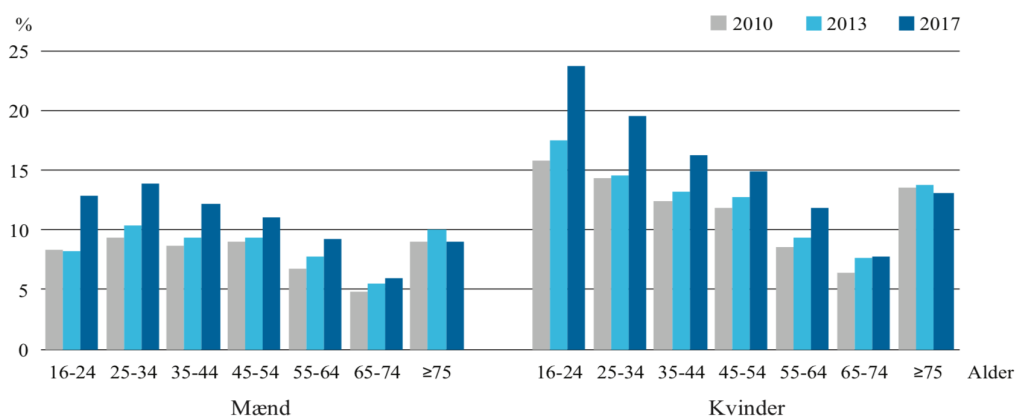
“En tilstand af trivsel, hvor individet kan udfolde sine evner, kan håndtere dagligdags udfordringer og stress, samt indgå i fællesskabet med andre mennesker.”

(Sundhedsstyrelsen)

Denne definition betegner herved ikke bare mental sundhed som et fravær af psykisk lidelse, men pointerer derimod, at mental sundhed er en vigtig faktor for en

persons trivsel, både individuelt og i sociale sammenhænge. Samtidig har mental sundhed betydning for, om en person har de rette psykologiske ressourcer samt evnen til at udvikle sig gennem livet. Denne definition ligger også til grund for de omfattende undersøgelser om danskernes mentale helbred, som Sundhedsstyrelsen har udarbejdet. Den førnævnte rapport *Den Nationale Sundhedsprofil* har undersøgt både fysisk og mental trivsel blandt mere end 180.000 borgere. Dataindsamlingen indeholder information omkring selv vurderet helbred, stress, sygelighed, generel sundhedsadfærd samt sociale relationer. Det har samlet set givet en helhedsvurdering af danskernes helbred gennem livet. I dette speciale finder vi det relevant at fokusere på den viden, som omhandler det mentale helbred. Her tegnes der et billede af en gennemgribende mental mistrivsel, som er steget siden 2010 blandt borgere under 75 år.

Figur 2.2.2 Andel med dårligt mentalt helbred blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 2010, 2013 og 2017. Procent

6) Definitionen af dårligt mentalt helbred baserer sig ikke på en klinisk begrundet grænseværdi for skalaen, men snarere på en relativ grænseværdi. Dette medfører, at det ikke i sig selv er så væsentligt at fokusere på absolutte hyppigheder, men derimod på forskel mellem grupper og på udviklingen over tid.

(Sundhedsstyrelsen 2018: 21)

Den ovenstående figur viser, at udviklingen af det mentalt dårlige helbred er mest udbredt blandt kvinder i alderen 16-24 år, med en alarmerende stigning fra 15,8% i 2010 til hele 23,8% i 2017. Mændene i den tilsvarende aldersgruppe er steget fra 8,3% til 12,9% (Sundhedsstyrelsen 2018: 21). Disse tal viser et markant kønsmæssigt og aldersmæssigt skel i forekomsten af dårligt mentalt helbred, som kan anses for at være særligt foruroligende. Det er netop denne stigning blandt unge kvinder, som i værste fald kan medføre en udvikling af mentale problemer. Disse kan have alvorlige konsekvenser for både de unge kvinders liv samt den generelle samfundsudvikling.

Flere teoretikere giver deres bud på, hvorfor denne stigning i mistrivsel blandt unge forekommer. Professor Svend Brinkmann taler om en patologiseringstendens, som han blandt andet mener ligger til grund for den depressionsepidemi, der er opstået i vores samfund. Med dette mener han, at der i vores samfund er et styrende behov for at sygeliggør menneskelige træk eller egenskaber, som tidligere blev regnet for normale, men nu kræver både diagnosticering og medicinsk behandling (Brinkmann 2014: 15). Det betyder blandt andet, at følelser som nedtrykthed, tristhed og sørgmodighed kan betegnes som patologier, som er et udtryk for depression. Brinkmann mener, at det er problematisk, at skellet mellem normale livsvilkår og sygdom ikke er klart defineret, og stiller derved spørgsmålstejn til, om der er tale om en aktuel depressionsepidemi, eller om de nuværende diagnosekriterier for klassificering af depression er for brede (Ibid.: 21).

Lektor Anders Petersen mener, at det såkaldte præstationssamfund er skyld i udviklingen af flere unge med dårligt mentalt helbred. Den nuværende samfundsstruktur fremelsker en øget individualisering, og dette stiller høje krav til mennesker om at være omstillingsparate, fleksible, selvudviklende, at præstere og være i konstant bevægelse mod en bedre udgave af sig selv. Hvis individet fejler i sit såkaldte 'livsprojekt', er det individets egen skyld. Dette lægger et enormt pres på især unge mennesker, som er i gang med at udvikle deres identitet. Hvis man ikke formår at leve op til de krav, som præstationssamfundet stiller, kan individet reagere med stress, depression eller en anden sårbarhed (Petersen 2016: 14-15).

Nyere ungdomsforskning har særligt fokus på de samfundsmæssige udviklingstendenser, som har indflydelse på ungdomslivet i dag. Sørensen m.fl. har sammenfattet kvalitativ empirisk viden fra tre forskningsprojekter i forskningsartiklen *Picture Perfect: Præstationsorienteringer blandt unge i forskellige ungdomslivskontekster*. Artiklen fremhæver især et skifte i det uddannelsespolitiske fokus, fra at være på læring som dannelsesproces, til at være på økonomi, gennemførelstid og konkurrence, samt uddannelsernes samfundsøkonomiske nytteværdi. Samtidig er den tiltagende 'hårde individualisering' med til at skabe en ungdomskultur præget af rangordninger, egeninteresse og inddelinger i et betydeligt omfang i flere kontekster. Artiklens tværgående temaer er centreret omkring præstation, pres, konkurrence og mistrivsel (Sørensen et al. 2018: 27-28). Derved giver denne artikel et differentieret billede af ungdomslivet i Danmark.

Ifølge Undervisningsministeriet viser en måling, at 74% af de unge, som går ud af folkeskolen, starter på en gymnasial uddannelse efterfølgende. Derved kan det antages, at målgruppen om unge i gymnasiet er en repræsentativ gruppe for ungdomslivet i dag (Undervisningsministeriet 2017).

Med både de kvalitative og kvantitative data, samt de teoretiske bidrag, kan det antydes, at de samfundsmæssige forandringer medvirker til de øgede krav, der stilles til de unge under uddannelse, og at disse krav belaster deres mentale helbred. Vi vil i dette speciale undersøge de unges egne oplevelser af de sociale og samfundsmæssige kontekster, som de indgår i, med henblik på at opnå en viden om, hvilke faktorer, som har indflydelse på deres mentale helbred samt deres oplevelse af meningsfuldhed.

2.1 Forforståelse

I dette speciale vælger vi at have en hermeneutisk tilgang. Det betyder, at vi er bevidste om, at vi har en forforståelse, som vil have en betydning for den måde, vi fortolker vores datamateriale på (Juul 2012: 108).

Vi har en forforståelse om, at udviklingen af unge med et mentalt dårligt helbred er et symptom på sociale patologier i vores samfund. Gennem tiden har mange forsøgt at forklare disse samfundsmæssige sygdomstendenser ud fra flere niveauer, såsom det politiske, psykologiske, økonomiske og sociale niveau. Definitionen på sociale patologier lyder således: *“Sociale patologier er noget andet og mere end individuelle patologier. De kendetegner sygdomsforhold i samfundet og ikke alene sygdomstræk hos det enkelte individ. Det betyder ikke, at samfundsmæssige patologiske træk ikke har individuelle konsekvenser, tværtimod, så er det netop de strukturelle og normative ændringer, som sætter deres tydelige spor i individets psyke og selvforhold.”* (Willig & Østergaard 2005: 7). Det er netop denne fortolkning af sociale patologier, som vi mener kan sidestilles med de krav, som de unge møder i deres liv.

Vores forforståelse bygger på en forestilling om, at præstationssamfundet lægger et stadig større pres på ungdommen i samfundet, i særdeleshed gennem de uddannelsespolitiske og økonomiske forandringstendenser. Vi anerkender dog, at dette er en kompliceret problemstilling, som vil kræve sammensatte kausale forklaringer, da der er flere faktorer, som er med til at påvirke udviklingen. Vi ønsker dog ikke at forsøge at afklare

disse kausaliteter, men tager derimod udgangspunkt i de unges egne oplevelser og fortællinger fra deres livsverden. Vi er samtidig bevidste om vores forforståelse, og om, at den har en indflydelse på vores indsamling og fortolkning af de unges fortællinger. Ved at være bevidste om vores forforståelse, vil vi forsøge at bevare en åben fortolkende rolle.

2.2 Ungdomskulturen

Det er som nævnt dokumenteret, at gruppen af unge mellem 16-24 år er den befolkningsgruppe, som er hårdest ramt af mistro og dårligt mentalt helbred (Sundhedsstyrelsen 2017: 21). Vi finder det derfor særligt interessant at forsøge at indkredse, hvordan ungdomslivet ser ud i dag, for at blive klogere på de faktorer, som er grundlæggende for denne udvikling.

Begrebet om ungdomslivet defineres ud fra pågældende historiske, kulturelle og samfundsmæssige kontekster, som man befinder sig i (Illeris et al. 2009: 25). Den sociologiske definition på ungdom er ifølge Knud Illeris: *“Den markante livsfase, der skyder sig ind mellem barndom og voksenlivet, den fase, hvor man udvikler og vælger en lang række vigtige forhold, der bliver retningsgivende og regulerende for, hvordan man senere lever og forvalter sit liv.”* (Ibid.: 19). I forlængelse af denne definition kan det fastslås, at ungdomslivet indeholder et væld af mangfoldige aspekter og nuancer, som de unge skal lære at navigere i.

I rapporten *Unge fællesskaber* er det særligt interessant, at flere af de adspurgte unge udtrykker, at mange fællesskaber opfattes som et succeskriterie. Normen blandt de unge er, at det er prestigefyldt at have et socialt liv med mange fællesskaber og gode venskaber. Samtidig bør disse fællesskaber egentlig ikke kræve så stor en indsats, da dette kan opleves som værende alt for ressourcekrævende for dem. Dette kan være med til at skabe et stort forventningspres for den unge, og kan medføre en stærk følelse af ikke at slå til, hvis de ikke formår at indgå i mange fællesskaber (Bruselius-Jensen & Sørensen 2017: 98-99). De unges deltagelse i forskellige fællesskaber på de sociale medier, fylder en hel del i de unges liv, særligt i forhold til, hvordan de positionerer sig selv over for andre. Rapporten *Unge fællesskaber* beskriver, hvordan de unge bruger de sociale medier til at kommunikere med venner og familie. Dette skaber et pres for de unge om at være tilgængelige hele tiden. De unge skal konstant følge med på de

sociale medier for at holde sig opdaterede. Samtidig bliver de unges egne opdateringer et middel til at positionere sig, og derigennem vise andre sin succes. Dette konstante pres om at være tilgængelig online efterlader ingen mulighed for de unge om at trække sig tilbage, de skal være på hele tiden (Ibid.: 56). Kan de unge ikke håndtere dette pres, vil de risikere at blive ekskluderede fra det sociale liv på de digitale platforme, og det kan have konsekvenser for deres sociale liv i virkeligheden.

Udover stiftelsen af forskellige fællesskaber byder ungdomslivet også på en eksistentiel udvikling af den unges identitetsdannelse og individualiseringsproces (Katznelson, Jørgensen & Sørensen 2015: 23). Selvstændigheden bliver derved sat på prøve, og det gælder for mange unge om at træffe de helt rigtige valg, som samfundet med tiden ikke har skabt færre af. Dette pointeres også tydeligt i følgende citat: *“I de senere årtier synes de identitetsvalg, man skal træffe i ungdommen, imidlertid at være eksploderet for en stor del af de unge. Mange oplever at skulle og kunne vælge værdier, relationer, netværk, uddannelse, partner, seksualitet, bosted, stil, type, interesser, politisk, holdningsmæssig og måske religiøs overbevisning, ligesom at mange unge skal træffe større og mindre forbrugsvalg, der er med til at definere, hvem man er som ung menneske.”* (Ibid.: 23-24).

I takt med den stigende individualisering har identitetsdannelsen også ændret sig. De unges identitet er ikke længere forudbestemt på baggrund af eksempelvis køn, etnicitet, samfundsklasse og forældres erhverv. De unge skal selv tage ansvar for at skabe deres egen identitet. Det kan føles ambivalent, da der på den ene side er frit valg på alle hylder, men på den anden side er der tvivl og usikkerhed omkring dette, for hvad nu, hvis man vælger forkert? Ifølge Anders Petersen står den personlige præstation i centrum for individet i al dens sociale færden. Det betyder, at identitetsmæssig stagnation ikke er en mulighed, da individet hele tiden skal være i bevægelse mod en anden og bedre udgave af sig selv. Identitet anskues herved ikke længere som en tildelt rolle på baggrund af eksempelvis arv og miljø, men nærmere som en konstant individuel skabelsesproces (Juul 2017: 105).

Hele individualiseringsprocessen er på fuld blus i ungdomsårene, og det kan for mange unge opleves som en turbulent tid. Individualisering er dog et grundvilkår for nutidens unge, uanset deres baggrund eller beskæftigelse (Katznelson, Jørgensen & Sørensen 2015: 25). Denne individualiseringsproces er blevet langt hårdere end hidtil. Hvor individualisering førhen fokuserede på dyrkelse af personlig udvikling og selvreal-

isering, samt en hyldest til forskelligheder, ses nu en mere hårdhændet tendens, hvor præstationer, rangordninger og disciplinerede vurderinger har overtaget. Ungdomskulturen synes at være præget af en såkaldt 'præstationsorientering', hvor de unges individuelle præstationer bestemmer deres positionering i samfundet. Denne præstationsorientering kan ses som en samfundsmæssig udviklingstendens, og den har i særdeleshed forankret sig i uddannelsessystemet igennem de seneste år. Her ses der blandt andet et større fokus på de unges karakterer, og der anvendes tests som aldrig før (Ibid.: 25).

2.3 Makroteorier om sociale patologier

Teorier om sociale patologier vil danne grundlaget for vores opfattelse af samfundets normer, og vil derfor fungere som vores normative fundament i dette speciale.

“Teoriens kerne er redegørelsen for årsagsforhold, dvs. de sammensatte kausalforklaringer og de generative mekanismer. Teoriens frugtbarhed og anvendelighed afhænger først og fremmest af, om teorien kan forklare bestemte samfundsmæssige fænomener.”
(Ejrnæs & Guldager 2015: 130).

Dermed vil de valgte teorier bidrage med hver deres forståelser og forklaringer på de nuværende samfundsmæssige tendenser. Gennem teorierne kan vi rette vores opmærksomhed på udvalgte dele af virkeligheden, og derved opnå en forståelse af det pågældende sociale problem. Grundlaget for valget af teorier omhandlende sociale patologier udspringer af vores forforståelse, og vi er bevidste om, at vores forforståelse ligeledes vil præge vores anvendelse af disse teorier og begreber.

Forsker og sociolog Rasmus Willig kendetegner sociale patologier som sygdomsforhold i samfundet. Herved mener Willig, at de samfundsmæssige ændringer kan have konsekvenser for det enkelte individ. Willig pointerer, at resultatet af disse ændringer kan lede til, at forskellige patologiske træk kommer til syne, såsom depression, angst og stress (Willig & Østergaard 2005: 7+10).

Professor Svend Brinkmann giver også et bud på, hvordan den patologiske udvikling kan forstås. Udover at sætte fokus på de samfundsmæssige udviklingstendenser, som fører til menneskelige lidelser, beskriver Brinkmann patologisering på følgende vis: “Ud

over at der findes forskellige grader af patologisering, er det også tilfældet, at patologiseringsprocesserne i dagens samfund har meget forskellige udtryk og går i mange forskellige retninger, baseret på alskens forskellige interesser. Patologisering er således ikke bare én ting [...], men består af komplekse og ofte modstridende sociale processer” (Brinkmann 2017: 274). Citatet indikerer, at der ikke findes én enkeltstående forklaring på, hvordan patologiseringsprocesser opstår, men at de er kontekst- og personafhængige, og ofte kan betragtes som komplekse.

Lektor Anders Petersen sætter ligeledes et fokus på de sociale patologiers kompleksitet, som ses ved dette citat: *“Forholdet mellem det normale og patologiske rykker sig over tid og antager nye former. Det drejer sig om sociale, strukturelle, politiske, kulturelle og økonomiske udviklingstendenser, der udfordrer og forandrer hævdundne antagelser om, hvad det normale og patologiske er.”* (Petersen 2011: 21). Petersen anser herved de sociale patologier som en flydende masse, hvor grænsen mellem det normale og patologiske forandrer sig over tid, og afhænger af sociale og strukturelle betingelser. Denne udvikling har givet det enkelte menneske langt større frihed og flere optioner at vælge imellem, uanset hvilket samfundslag det enkelte menneske stammer fra. Alle disse muligheder og al den frihed kan dog resultere i, at individet føler sig rådvild, alene og overbelastet, da friheden pludselig bliver et krav, som belaster individet (Juul 2017: 100).

Ifølge Axel Honneth er der tale om en grundlæggende anerkendelsespatologi i samfundet. Honneth taler om individets “liden under ubestemthed”. Med dette mener han, at vi som individer er afhængige af solidariske fællesskaber, for at kunne orientere os i de mange valg, som vi bliver stillet overfor. Dette er en del af Honneths anerkendelsesteori, som understreger, at samfundsudviklingen forhindrer individer og grupper i at opnå anerkendelse, og derved også den menneskelige frigørelse. Denne kamp for anerkendelse kan for nogle være svær at opnå, da det er en kamp, som udmatter individet, og i sidste ende kan den blive en belastning (Juul 2017: 56-57).

Vi er bevidste om, at de sociologiske teorier ikke udelukkende fokuserer på det enkelte individ, men at de anlægger et bredere samfundsmæssigt perspektiv. De teorier vi anvender om sociale patologier, har det tilfælles, at de bygger på tilsvarende opfattelser af et socialt problem, samt en normativ antagelse om, hvad det gode liv er. Derved kan de supplere hinanden i deres anvendelse. Teorierne er således ikke valgt på baggr-

und af, hvordan mennesker subjektivt oplever de krav, som samfundet stiller til dem, men nærmere fordi, at de beskæftiger sig med samfundets udviklingstendenser, samt hvordan de forskelligartede krav kan risikere at belaste mennesker generelt.

Vi vil i dette speciale undersøge, hvordan unge mennesker tackler denne samfundsudvikling via tolkning af fortællinger fra deres livsverden. De teorier vi anvender, kan dermed bidrage med flere perspektiver på vores problemstilling, i en fusion med den eksisterende empiri samt vores egen indsamlede empiri. I det kommende afsnit vil der derfor sættes fokus på konkurrencestaten og præstationssamfundets indflydelse på ungdomslivet.

2.3.1 Den dominerende samfundsudvikling

Den nuværende samfundsstruktur bærer præg af en globaliseret konkurrence, som hovedsageligt foregår på det politiske og økonomiske marked. Denne konkurrenceorientering mellem de forskellige lande har medvirket til en udvikling af en såkaldt konkurrencestat i Danmark. Udviklingen af konkurrencestaten har medført et øget fokus på den individuelle præstation, og ifølge flere forskere betegnes vores samfund nu som et præstationssamfund (Petersen 2016: 56).

Begrebet konkurrencestaten blev introduceret af den danske politolog Ove Kaj Pedersen i 2011. Konkurrencestaten skal forstås som et teoretisk begreb, hvor det overordnede fokus er på statens internationale konkurrence, som skal øge samfundets økonomiske vækst, og hvor menneskers evne til at konkurrere vurderes som en altafgørende kvalitet på det globale marked. Med konkurrencestatens markeds- og menneskesyn er der opstået en generel forventning til alle samfundsborgere om, at de har et individuelt ansvar for at optimere sig selv og være en aktiv medborger, for at kunne bidrage med mest muligt til samfundet (Petersen 2016: 56-57).

Denne konkurrenceorientering har blandt andet medvirket til de seneste års socialpolitiske tiltag og reformer, som har medført betydningsfulde konsekvenser samt ændret økonomiske betingelser for samfundets ungdom. Et øget økonomisk fokus og strukturelle ændringer kan eksempelvis ses ved ikrafttrædelsen af fremdriftsreformen, kontanthjælpsreformen, erhvervsuddannelsesreformen og beskæftigelsesreformen fra henholdsvis 2013, 2014 og 2015 (Uddannelses- og forskningsministeriet 2013), (Undervisningsministeriet 2015). Derudover har den seneste gymnasireform, som blev vedtaget i et bredt forlig i folketinget i 2016, sat et øget fokus på kravene til optagelse

på en gymnasial uddannelse. Alle disse nævnte reformer har det fælles formål, at de skal fremme væksten og motivere de unge til at påbegynde og færdiggøre en uddannelse inden for normperioden. Men problemet med disse reformer er ikke selve formålet. Det er i langt højere grad, at optagelses- og karakterkravene i dets indsættelse er blevet skærpet, og derved er flere unge mennesker automatisk udelukket fra at kunne blive optaget (Undervisningsministeriet 2016).

Udviklingen af konkurrencestatens reformer har også frembragt kritiske tilhængere, som frygter, at solidariteten og opnåelse af anerkendelse er i fare i konkurrencestaten. Konkurrencestaten har sat skub i en helt ny kultur; en kultur, hvor man forventer, at mennesket skal kunne præstere langt mere på den halve tid. Tidens acceleration har nået nye højder, og den har gennemsyret samfundet med en forventning om, at alle skal præstere i et højt tempo. Forsker og lektor Søren Juul påpeger, at konkurrencestaten vil manifestere et øget præstationspres og accelerationsniveau, hvilket kan lede til en følelse af meningsløshed, stress samt flere forekomster af psykiske lidelser for individet (Juul 2017:172).

Ifølge lektor Anders Petersen har dette præstationspres skabt grundlag for fremkomsten af et decideret præstationssamfund. Med dette mener Petersen, at den nuværende samfundsstruktur pålægger individet et ansvar for selvudvikling, aktivitet, effektivitet og modstandsdygtighed. Man skal være i konstant bevægelse og vise omverden, at man kan præstere i samtlige kontekster i livet. Ved at præstere godt, kan man vise sit værd som menneske (Petersen 2016: 15). Dette bidrager også til behovet for inddeling, som især præger ungdommen. Man inddeler hinanden i kategorier; vinder eller taber, dygtig eller ikke-dygtig, rigtig eller forkert. Petersen sammenligner præstationskulturen med sportens verden; man skal positionere sig gennem sine præstationer, i kampen om at gøre sig selv relevant og betydningsfuld, og at vise sig som en vinder. Som vinder opnår man nemlig en ret til status og anerkendelse. Jo mere man dedikerer sig til at nå sine mål, jo mere bliver man mødt med en høj grad af forståelse og accept af sine omgivelser. Flid og selvdisciplinering er dermed blevet nutidens varemærke og vejen mod individidealet (Ibid.: 60-61). Det vil dermed sige, at samfundsudviklingen betyder, at "vinderne" i samfundet får en større plads, og derved er pladsen blevet mindre til "taberne". Debatten om præstationssamfundets udvikling leder til diskussionen om, hvilke konsekvenser dette har for befolkningen, særligt for de unge, som er under uddannelse. I

uddannelsessystemet ses der en skærpet præstationsorientering, hvilket indebærer, at der stilles krav til de unge om at være effektive og konkurrencedygtige. Her er det særligt de uddannelsespolitiske tiltag, som i større grad retter sig mod gymnasiale uddannelser som samfundsøkonomisk nytteværdi. Derved ses der, at læring og fordybelse ikke længere prioriteres i særlig høj grad, sammenlignet med det øgede fokus på tests, karakterer og rangordninger. Disse strukturelle betingelser medvirker blandt andet til, at de unge i en øget grad mærker et pres om at skulle præstere, og dette kan påvirke deres fysiske og mentale helbred (Sørensen et al. 2018: 28).

Fælles for de ovennævnte teorier er, at de sætter fokus på de samfundsmæssige forandrings-tendenser, som har en indvirkning på ungdomslivet i gymnasiet, særligt i forhold til individualiseringen samt præstationsorienteringen. Vi vil benytte disse teorier gennem specialet, hvor der analyseres på de strukturelle betingelser, som de unge er underlagt, når de befinder sig i uddannelsessystemet. Hertil anvender vi konkurrencestaten og præstationssamfundet til at analysere, hvorledes de mange krav belaster de unge, samt om disse har en indflydelse på de unges muligheder for at opnå anerkendelse og meningsfuldhed.

2.3.2 Accelerationssamfundet

Den tyske sociolog Hartmut Rosa fremfører begrebet social acceleration som et af det mest betydningsfulde træk ved modernitetens udvikling. Rosa inddeler samfundets mange facetter og aspekter i tre forskellige betegnelser. Den første er den *teknologiske acceleration*, som er et eksempel på samfundets teknologiske udvikling, i forhold til produktion, transport og kommunikationsformer. Den anden er *acceleration af social forandring*, som omhandler de menneskelige værdier, holdninger samt relationer. Den tredje er *acceleration af livstempoet*. Denne form omhandler hvordan mennesker oplever en tidshunger, og har et behov for at nå mange flere ting på kortere tid (Rosa 2014: 21-28). Rosa påpeger inden for de nævnte accelerationsformer, at tidens hastighed og betydning har ændret sig kolossalt de sidste årtier, og at samfundets nuværende acceleration har negative konsekvenser for flere aspekter af menneskers tilværelse. Der er nu skabt en generel forventning om, at det moderne menneske skal nå flere ting på langt kortere tid, hvilket medfører et enormt tidspres, som kan føre til stress, fremmedgørelse og meningsløshed. Denne udvikling knytter Rosa til den stigende vækst i konkurrencestaten og de kapitalistiske logikker, som skaber dette højhastighedssamfund (Juul 2017: 119-120). Ifølge Rosa er det en kendsgerning, at højhastighedssamfundet har

resulteret i et stramt tidsregime, som er medvirkende til, at mennesker generelt føler sig styret af en kontrolleret tidsnorm og af stramme tidsplaner. Dette er ifølge Rosa hovedårsagen til, at mange mennesker føler sig fremmedgjorte overfor sig selv og deres livsførelse. Følelsen af at være bundet på hænder og fødder er ligeledes en konsekvens af dette stramme tidsregime, og Rosa knytter hertil denne påstand: *“Min påstand er, at den sociale acceleration i dens nuværende “totalitære” form fører til graverende, empirisk påviselige former for social fremmedgørelse, der kan betragtes som den største hindring for realisering af forestillingen om det gode liv i det senmoderne samfund.”* (Ibid.: 120). Med dette citat påpeger Rosa, at “det gode liv” i det senmoderne samfund kan være vanskeligt at opnå, da det moderne menneske er underlagt et voldsomt pres fra samfundet. Rosa sammenligner nutidens moderne liv som et roterende hamsterhjul, hvor vi mennesker løber hurtigere og hurtigere, og efter “noget”, som vi ikke selv er helt bevidste om, hvad er. Dette ses i flere tilfælde at have fatale sygdomskonsekvenser for os mennesker (Ibid.: 121-122).

Rosas teori om acceleration benyttes gennem analysen til at udfolde, hvordan særligt tidens acceleration har en betydning for de unges oplevelse af at være underlagt et stramt tidsregime, både i gymnasiet og i privatlivet.

2.3.3 Anerkendelse

Tanken om anerkendelse kan føres tilbage til den tyske filosof G.W.F. Hegel. Ifølge Hegel er anerkendelse noget, der sker mellem mennesker. Det kan enten være noget vi søger hos andre, eller noget vi opnår af andre gennem gensidige relationer (Høilund & Juul 2015: 25). Axel Honneths teori om anerkendelse tager afsæt i Hegels tidlige tanker. Honneths teori bygger på den grundtanke, at anerkendelse er en nødvendighed for at mennesker kan fungere som socialt vellykkede individer i et samfund. Anerkendelse skal ses som en bekræftelse af menneskers autonomi og individualitet, og dermed en anerkendelse af selvet. Herved gennemgår individet nogle moralsk motiverede kampe, som drives af individets manglende oplevelse af social anerkendelse (Ibid.: 26). Honneth præsenterer tre former for anerkendelse, som tilsammen er nødvendige for en vellykket identitetsdannelse. De tre former for anerkendelse er *den følelsesmæssige kontakt i intime sociale relationer*, *den retlige anerkendelse* og *den sociale værdsættelse af individuelle præstationer og evner* (Ibid.: 27).

Den første form for anerkendelse udspiller sig i de menneskelige primærrelationer, som eksisterer mellem barnet og dets forældre, i venskaber og intime kærlighedsforhold.

Denne anerkendelse er både følelsesmæssig og kropsbaseret, og anses som værende den mest fundamentale form for anerkendelse. Her er der fokus på at opnå en balance mellem egen selvstændighed og følelsesmæssig binding til andre. Det er i denne anerkendelsesform, at individet har mulighed for at opnå selvtillid og en positiv relation til sig selv, såfremt der også eksisterer en vished om ubetinget kærlighed fra de nære relationer. Hvis disse betingelser er opfyldt, vil det betyde, at individet vil være i stand til at agere, kommunikere og deltage i nære relationer (Ibid.: 27).

Den anden form for anerkendelse er den retlige. Her mener Honneth, at de juridiske rettigheder i et samfund bør anerkende det enkelte individs ret og værd. Enhver medborger i et samfund er lige for loven, og skal af retssystemet behandles lige i praksis. Hvis et individ behandles med anerkendelse af ret og værd, samt respekt for rettighederne i praksis, vil individet udvikle selvagtelse og selvværd, og vil desuden være i stand til at indgå i samfundets retsfællesskab (Ibid.: 27).

Den tredje form for anerkendelse omhandler social værdsættelse. Denne anerkendelse er særlig vigtig i nutidens samfundsstruktur, da samfundsudviklingen bevæger sig væk fra fællesskaber og over mod en individualiseret livsstil. Fokus er på individets udvikling, og ved at opnå en prestigefyldt status, vil man blive anset som værende succesfuld, og derved blive anerkendt af et konkret fællesskab. Hermed er det blevet vigtigere for individet at opnå anerkendelse for egne værdier og egenskaber, uafhængig af andre. Honneth benytter også betegnelsen solidaritet, da det handler om en værdibundet omsorg for fælles mål. Hvis individet oplever anerkendelse af sig selv som en værdifuld person, vil det styrke individets handledygtighed (Ibid.: 28).

Alle tre former for anerkendelse har betydning for individets identitetsdannelse og for følelsen af at være vigtig og værdifuld, både som individ og som en del af fællesskaber. Derfor benytter vi anerkendelsesteorien til at afklare i hvilken grad, de unge oplever at opnå anerkendelse, samt hvilke konsekvenser det kan have for dem, hvis dette ikke lykkes. Da anerkendelsestanken baseres på en normativ kritisk tilgang, vil den ligeledes anvendes sådan gennem analysen.

2.3.4 Oplevelse af sammenhæng

Professor Aaron Antonovsky har udarbejdet teorien om *Oplevelse af sammenhæng*. Denne teori benævnes også OAS, og indeholder tre komponenter. Disse komponenter er *begribelighed*, *håndterbarhed* og *meningsfuldhed*. Selve definitionen for OAS er følgende:

“Oplevelsen af sammenhæng er en global indstilling, der udtrykker den udstrækning, i hvilken man har gennemgående, blivende, men også dynamisk følelse af tillid til at (1) de stimuli, der kommer fra ens indre og ydre miljø, er strukturerede, forudsigelige og forståelige; (2) der står tilstrækkelige ressourcer til rådighed for en til at klare de krav, disse stimuli stiller; og (3) disse krav er udfordringer, det er værd at engagere sig i.”
(Antonovsky 2000: 37).

Den første komponent er *Begribelighed*. Denne komponent omhandler, hvordan individet opfatter forskellige stimuli, som det kan blive konfronteret med, enten fra ens indre eller det ydre miljø. Det er her betydningsfuldt, hvordan individet håndterer og opfatter disse stimuli. De kan nemlig være enten uforklarlige, i uorden, kaotiske og tilfældige, eller de kan være sammenhængende, forståelige og struktureret. De mennesker, som besidder en stærk oplevelse af begribelighed, har en iboende forventning om, at de forskellige former for stimuli, som de kan møde i fremtiden, er begribelige og forudsigelige (Ibid.: 34-35).

Den anden komponent er *Håndterbarhed*. Denne komponent sætter fokus på den måde, mennesker håndterer de udfordringer, som de stilles i livet. De ressourcer, som mennesker har til rådighed, er betydningsfulde for, hvordan mennesker i en tilstrækkelig grad kan håndtere deres tilværelse, også selvom de udfordringer, man møder, ikke altid er helt forudsigelige. Ressourcer kan defineres som noget iboende i individet, eller være knyttet til en legitim anden, som man har tillid til. Hvis et menneske oplever at have en stærk følelse af håndterbarhed, vil det i krævende situationer ikke opleve en følelse af uretfærdighed, men have ressourcerne til at håndtere situationen (Ibid.: 35-36).

Den tredje komponent er *Meningsfuldhed*. Denne komponent omhandler den grad af meningsfuldhed, som individet oplever i en given situation. Meningsfuldhed henviser til den udstrækning, at individet føler, at livet er følelsesmæssigt forståeligt, og at de krav man møder, er værd at investere energi og engagement i. Graden af meningsfuldhed bestemmer ligeledes individets engagement på både det emotionelle og det kognitive plan. Derved er meningsfuldhed et udtryk for motivationselementet. Man engagerer sig helst i aktiviteter og begivenheder, som giver mening for én (Ibid.: 36).

Antonovsky beskriver stressfaktorer, som værende de krav individet stilles overfor, og

som det umiddelbart ikke ved, hvordan det skal reagere på. Stressfaktorer er i sig selv hverken negative eller positive. Det handler derimod om, hvordan individet formår at overkomme disse på en tilfredsstillende måde. Derved kan stressfaktorer være udviklende for individet, såfremt at individet har ressourcerne til at håndtere dem (Antonovsky 2000: 26+31).

Både oplevelse af sammenhæng samt stressfaktorer vil blive anvendt gennem analysen, for at bidrage til forståelsen af, hvordan krav kan være medvirkende til at belaste de unge i en sådan grad, at det vil gå ud over deres håndterbarhed og meningsfuldhed. Dette kan forbindes med den påvirkning, som kravene har på de unges sårbarhed samt deres mentale helbred.

3. Eksisterende empiri

Det kommende afsnit indeholder en præsentation af allerede eksisterende empirisk viden på ungdomsområdet. Den foreliggende data er sekundær, da den er genereret af andre forskere. Vi har systematisk indhentet disse gennem offentlige organisationer, og der vil løbende gennem specialet refereres til disse videnskabelige forskningsartikler og rapporter. Nedenstående vil vi kort præsentere den eksisterende empiri, og vi vil ligeledes redegøre for, hvad de hver især bidrager med, samt hvordan de adskiller sig fra vores bidrag med dette speciale.

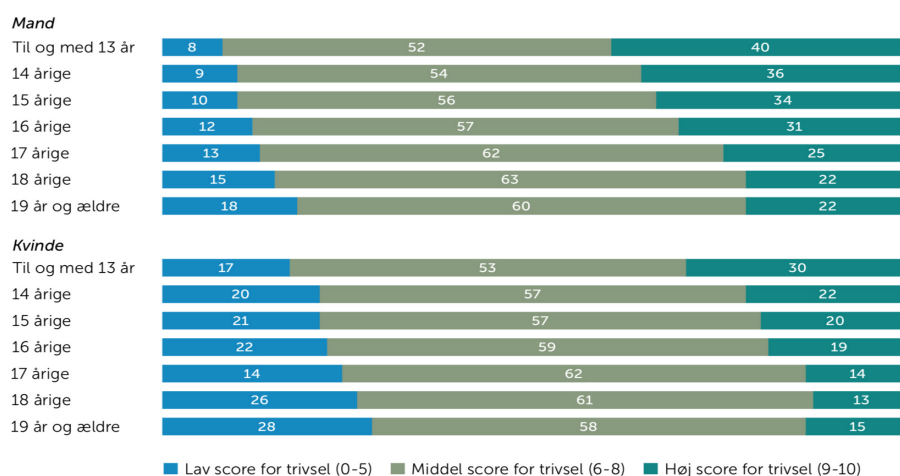
3.1 Den Nationale Sundhedsprofil 2017

I 2017 har mere end 180.000 borgere i Danmark svaret på forskellige spørgsmål omhandlende trivsel, sundhed og sygdom. Denne undersøgelse er sammenfattet i *Den Nationale Sundhedsprofil*. Undersøgelsen er gennemført to gange tidligere, og den er iværksat i et tæt samarbejde mellem Statens Institut for Folkesundhed, Sundhedsstyrelsen og landets 5 regioner (Sundhedsstyrelsen 2018: 3). Selve formålet med denne undersøgelse er at publicere et statistisk opslagsværk inden for udvalgte sundhedsmæssige områder. Ydermere er der udviklet en national database, som er tilgængelig for alle, og den indeholder samtlige statistiske tal, som er dokumenteret i undersøgelsen (Ibid.: 3). Undersøgelsen eksemplificerer og fremstiller forskellige statistiske beregninger, men den beretter ikke om personlige udtalelser fra de enkelte individer, som har afgivet deres svar. Undersøgelsen kan i dette speciale anvendes til at give evidensbaseret indikier om, at der kan ses en tydelig stigning i mistrivsel, særligt blandt unge kvinder mellem 16-24 år.

3.2 Ungeprofilundersøgelsen 2016

Et samarbejde mellem flere af landets kommuner har resulteret i rapporten *Ungeprofilundersøgelsen*. Denne pilotundersøgelse tydeliggør blandt andet udbredelsen af trivsel, sundhed og livstilfredshed blandt unge mellem 12-25 år. Undersøgelsen har en aktiv forsøgsperiode mellem august 2015 til december 2018. 38 af landets kommuner har deltaget, og i alt 48.403 unge har indsendt sin besvarelse. *Ungeprofilundersøgelsen* har mere konkret til formål at undersøge områderne inden for trivsel, sundhed, social kapital, kriminalitet samt rusmiddelindtag. Formålet med undersøgelsen er at understøtte kommunerne i deres arbejde med børn og unges trivsel (Komiteen for Sundhedsoplysning 2016: 5). Undersøgelsesfeltet fra *Ungeprofilundersøgelsen* er særlig interessant at se nærmere på, da den kan bidrage med et indblik i de unges selvvaluerede mentale helbred og livstilfredshed.

FIGUR 1.1.
Respondenternes svar på spørgsmålet om subjektiv livstilfredshed fordelt på respondenternes køn og alder. I procent.

(Komiteen for Sundhedsoplysning 2016: 13)

Ovenstående figur viser et tydeligt billede af, at de unge i aldersgruppen 19 år og ældre er den gruppe, som har den dårligste subjektive livstilfredshed. Særligt ses det, at det er pigerne fra 19 år og ældre, som scorer højest i at have dårlig livstilfredshed med hele 28% (Ibid.: 13).

3.3 Unges fællesskaber 2017

Forskningsprojektet er udarbejdet af forskere Maria Bruselius-Jensen og Niels Ulrik Sørensen fra CeFU (Center for Ungdomsforskning). Denne rapport omhandler unges fællesskaber på forskellige arenaer, og lægger mere specifikt vægt på at afsøge, hvordan de unge definerer deres tilgange til fællesskaber, og hvordan disse har betydning for de unge i deres hverdagsliv. Gennem interview med unge har forskerne fundet frem til fire betydningsfulde arenaer i de unges liv. Disse arenaer er henholdsvis familie, skole/uddannelse/arbejde, fritidsliv samt digitale medier. Rapporten beskæftiger sig i vid udstrækning med, hvad der kendetegner hver arena, samt hvilke fællestræk der er (Bruselius-Jensen & Sørensen 2017: 14).

3.4 Picture Perfect 2018

Nyere forskning omkring de unges orientering i præstationssamfundet er blevet sammenfattet i en videnskabelig forskningsartikel. Forskningsartiklen er udarbejdet af forskerne Niels Ulrik Sørensen, Mette Pless, Noemi Katznelson og Mette Lykke Nielsen fra Aalborg Universitet, og tager afsæt i tre forskningsprojekter fra CeFU. Artiklen bygger hermed på et kvalitativt empirisk videnskabeligt fundament, som udgøres af i alt 15 fokusgruppeinterview og 33 individuelle interview, med sammenlagt 133 unge mellem 15 og 24 år (Sørensen et al. 2018: 31-32). På baggrund af den anvendte empiri, er fokus i denne artikel på, hvilke implikationer præstationsorientering har for unge på forskellige arenaer i ungdomslivet, samt hvilken betydning præstation og konkurrence har for de unges positioneringsmuligheder. Hertil er der lagt vægt på de tværgående temaer, såsom præstation, konkurrence, mistrivsel og pres. Det gennemgående analytiske perspektiv i artiklen bygger på en poststrukturalistisk tilgang, hvilket tillader forskerne at forstå de unges udtalelser ud fra de kulturelle forestillinger og normer, som de unge er en del af. Forskningsartiklen giver et særligt indblik i hvilke måder orienteringen mod præstation og konkurrence kommer til udtryk blandt de unge i forskellige kontekster, og dermed opnår artiklen et nuanceret syn på ungdomslivet.

3.5 Stress i gymnasiet 2017

I 2017 udkom rapporten *Stress i gymnasiet*, som er udarbejdet af Anne Maj Nielsen og Laila Colding Lagermann, i et samarbejde med DPU (Dansk institut for Pæda-

gogik og Uddannelse ved Aarhus Universitet). Rapporten beskæftiger sig med unge i gymnasiets oplevelse af stress og mistrivsel. Undersøgelsen bidrager derved med viden om, hvordan stress kommer til udtryk i gymnasiet, hvad der stresser eleverne, hvad der adskiller de stressramte elever fra de andre, samt hvordan stressreduktionskurset Å&RU (Åben og Rolig for Unge) har en effekt på de unge med stress. I løbet af den kvalitative undersøgelse er der både interviewet unge, som har deltaget i kurset, samt unge, som ikke har (Bruselius-Jensen & Sørensen 2017: 16).

3.6 Sammenfatning af eksisterende empiri

De to første empiriske undersøgelser fra henholdsvis Sundhedsstyrelsen og Ungeprofilundersøgelsen er begge kvantitative undersøgelser. De præsenterer blandt andet forskellige statistiske og nationale beregninger af de unges mentale helbred. De tre efterfølgende undersøgelser fra henholdsvis CeFU og DPU fremlægger forskellige perspektiver og undersøgelser ved anvendelse af en kvalitativ metode. Fællestrækkene for alle fem undersøgelser er, at de frembringer nyt datamateriale, som enten omhandler statistisk dokumentation om de unges helbredsmæssige situation, eller indeholder problemstillinger vedrørende præstationssamfundets pres på de unge.

I dette speciale ønsker vi at have fokus på, hvordan præstationssamfundets mange krav belaster de unge på de gymnasiale uddannelser, og mere specifikt vil vi undersøge, hvordan de unge selv oplever, at dette påvirker deres mentale helbred.

Derved differentierer vores speciale sig fra det eksisterende empiri, ved at påtage et bredere udgangspunkt i de unges specifikke fortællinger, i henhold til deres deltagelse på gymnasiet, i sociale relationer samt i privatlivet. Vi vil gennem specialet løbende inddrage den eksisterende empiri, som supplement til vores egen empiri. Derved adskiller vi os fra eksisterende forskning, som hovedsageligt beskæftiger sig med et mere snævert perspektiv på ungdomslivet, ved at bidrage med et bredere perspektiv på flere områder i de unges liv.

4. Metode

I følgende afsnit vil vi redegøre for vores videnskabelige og metodiske tilgang. Vi vil her argumentere for vores metodiske valg på baggrund af vores problemfelt og problemformulering. I den første del af dette afsnit vil vi redegøre for vores valg af hermeneutikken som den videnskabelige tilgang, samt hvordan denne har indflydelse på fortolkningssprocessen gennem analysen. Den næste del omhandler den kvalitative metode, hvor vi vil redegøre for, hvordan kvalitative interview kan bidrage til en dybere forståelse af vores informanternes livsverdener.

4.1 Videnskabsteori

Videnskabsteorien beskæftiger sig med, hvordan samfundet kan studeres gennem videnskaben, samt hvordan den videnskabelige praksis ændrer sig over tid. Hertil søger videnskabsteorien et svar på, hvad det er for en viden, som videnskaben kan frembringe. De forskellige videnskabsteoretiske retninger adskiller sig fra hinanden ved at have forskellige normative opfattelser af den samfundsmæssige virkelighed (Juul & Pedersen 2012: 9-10). I dette speciale ønsker vi at undersøge, hvordan unge i gymnasiet oplever og håndterer de krav, som samfundet stiller til dem i forskellige kontekster. Det vil derfor være nærliggende at søge indsigt i de unges subjektive livsverden og fortolke deres fortællinger. Idet vi er bevidste om, at vores tidligere fremlagte forforståelser har en betydning for vores fortolkning af den viden, som vi opnår gennem vores dataindsamling, anlægger vi i dette speciale en hermeneutisk videnskabsteoretisk retning.

4.1.1 Den hermeneutiske tilgang

Den hermeneutiske præmis bygger på betydningen af fortolkningen. Gennem fortolkningen kan man udvikle en forståelse af den mening, der findes i subjektets livsverden. I fortolkningen af det undersøgte, vil ny viden bringes frem. Fortolkningen er dog usikker, da den afhænger af forskerens evne til at sætte sine egne fordomme på spil, i samspil med det undersøgte. Dette fremsættes i et centralt begreb i hermeneutikken, nemlig den hermeneutiske cirkel. Princippet i den hermeneutiske cirkel er, at forskeren aktivt deltager i en vekselvirkning med det, der skal fortolkes. Således står forskeren ikke udenfor, men flytter sig ind i denne vekselvirkning. Forskeren anerkender herved også sit eget forhold til det, der skal fortolkes, og er således en del af dennes verden (Juul 2012: 121).

Hermeneutikken har mange grene, men den videnskabelige tilgang lægger generelt vægt på, at forståelse opstår i et kommunikativt samspil mellem "fortolkeren" og "den fortolkende" (Ibid.: 107). I dette speciale fremstår vi som fortolkere af de unges subjektive fortællinger, og de unge fremstår som fortolkende af deres livsoplevelser. Desuden vil vores fordomme om de unges livsverden blive sat på spil, da vi løbende vil fortolke på de unges fortællinger med vores fordomme som forståelseshorisont. Vores opgave som fortolkere i analysedelen er at fortolke de unges fortællinger, og derved skabe en ny forståelse af de unges oplevelser i et helhedsperspektiv.

4.1.2 Fordomme

Ifølge den tyske filosof Hans-Georg Gadamer anses fordomme for at være en betingelse for at opnå forståelse i livet. Gadamer forstår fordomme som den forståelse, vi bærer med os på baggrund af vores tidligere erfaringer. Det er derfor en forståelseshorisont, som er givet på forhånd. Herved er forskeren nødsaget til at være bevidst om sine fordomme for at kunne sætte dem i spil, og derved være i stand til at stille relevante spørgsmål i undersøgelsesprocessen (Juul & Pedersen 2012: 122).

Desuden mener Gadamer, at enhver fortolkning fremspringer af en konkret historisk kontekst, og derfor kan ingen fortolkning påstå at fremsætte en endegyldig sandhed (Ibid.: 124). Det vil sige, at vi i dette speciale vil være bevidste om, at det vi fortolker af de unges oplevelser, er en sammensmeltning af vores fordomme og de unges fortællinger, og snarere skal forstås som vores fortolkning af de unges livsverden, som den er i dette øjebliksbillede, end en generaliserbar sandhed for hele ungdommen.

Vi møder vores informanter med en forudindtaget holdning om, at præstationssam-

fundet belaster de unge på gymnasiale uddannelser i en sådan grad, at det har en negativ betydning for deres mentale helbred. Ved at være bevidste om dette, bruger vi vores fordomme som forståelseshorisont, men forholder os samtidig åbne for de unges egne oplevelser af at indgå i denne præstationsorientering. Vores fordomme vil blive udfordret gennem de unges fortællinger, og vi må derfor løbende være opmærksomme på, om vores fordomme kan bekræftes eller må revurderes.

4.2 Forskningsdesign

Forskningsdesignet vil fungere som et styringsredskab, som sætter rammen for indhentningen af de empiriske data. Dermed er forskningsdesignet med til at sikre, at der skabes stringens mellem den valgte problemformulering, teori og empiri, som vil bidrage til et transparent og sammenhængende speciale fra start til slut.

4.2.1 Dataindsamling

Den metode, som vi benytter til at indsamle de empiriske data afhænger af det perspektiv, vi anskuer vores problemstilling med. Da vi har en hermeneutisk tilgang til vores problemstilling, er det i forlængelse af dette naturligt at gøre brug af en kvalitativ forskningsmetode. Den kvalitative forskning beskæftiger sig med hvordan noget siges, gøres, opleves, fremtræder eller udvikles. Derved interesserer den sig også for at forstå menneskers subjektive erfaringer (Brinkmann & Tanggaard 2010: 17-18). Da vi ønsker at udforske de unges subjektive oplevelser i deres livsverden, og samtidig er bevidste om den betydning, vores egne forforståelser har for vores fortolkning af disse, er det nærliggende at indsamle de kvalitative empiriske data gennem semistrukturerede interview. Det semistrukturerede interview vil hjælpe os med at opnå en viden om vores problemstilling, som vi kan anvende og fortolke i vores analyse, i samspil med relevant teori.

Vi er i denne forbindelse bevidste om, at vores forforståelse har en aktiv indflydelse på indsamlingen af empirien, da spørgsmålene i interviewguiden er udarbejdet på baggrund af vores fordomme, som går forud for dette speciale. I og med, at vi har haft en aktiv forskerrolle, har vi så vidt muligt forsøgt at bevare en åben tilgang gennem dataindsamlingen, for bedst muligt at lade de unges fortællinger udfolde sig gennem den interaktionistiske samtale. Det kvalitative semistruktureret interview giver således muligheden for, at ny viden kan opstå gennem interaktion mellem forskeren (os) og informanten.

4.2.2 Kvalitative semistrukturerede interview

Formålet med det kvalitative forskningsinterview er at opnå en indsigt i menneskers subjektive livsverden. Gennem semistrukturerede interviews kan vi forsøge at forstå et givent tema ud fra interviewpersonernes subjektive perspektiver og fortællinger, og det giver os samtidig mulighed for at fortolke på betydningen af disse fortællinger (Kvale & Brinkmann 2015: 45+49). Gennem en udarbejdet interviewguide kan vi styre samtalen i en retning, som omhandler netop de temaer, som er relevante for at kunne svare på vores problemformulering. Ligeledes er der mulighed for, at interviewpersonerne kan komme med uddybende svar, samt at vi som interviewere kan stille opfølgende spørgsmål (Tanggaard & Brinkmann 2010: 38).

4.2.3 Interviewguide

Vi har udarbejdet vores interviewguide, så den kan benyttes i udførelsen af et semistruktureret interview. Vores interviewguide er hermed styrende for interviewet, og giver samtidig mulighed for at afvige fra de forhåndsbestemte spørgsmål. Spørgsmålene i vores interviewguide er formuleret på baggrund af vores forforståelse og teoretiske viden (Tanggaard & Brinkmann 2010: 38). Dog er vi opmærksomme på, at spørgsmålene ikke er direkte teoristyrede, men at vi giver plads til, at vores informanternes fortællinger kan udfolde sig i retninger, som er betydningsfulde for dem.

Vi har inddelt vores interviewguide i tre overordnede temaer, som beskæftiger sig med områder, som vi mener er relevante at uddybe for at svare fyldestgørende på vores problemformulering. Under hvert tema har vi konstrueret forskellige *hvad* og *hvordan*-spørgsmål, som giver vores informanter mulighed for at fortælle åbent og beskrivende om deres oplevelser. Hvert tema består af 10-12 spørgsmål, og disse spørgsmål er nøje placeret i en stringent rækkefølge, således at der er et naturligt flow i interviewet.

4.2.4 Udvælgelse af informanter

I processen med udvælgelsen af informanter har vi søgt gennem vores netværk samt på det sociale medie Facebook. Derved er vores informanter tilfældigt udvalgt, og vi har ikke noget tidligere kendskab til dem. Vores oprindelige ønske af informanter var lige dele piger og drenge i alderen 15-25 år, som går eller for nyligt har gået på en gymnasial uddannelse. Det har dog ikke været muligt for os at repræsentere begge køn i dette speciale, da ingen drenge i den pågældende målgruppe har ønsket at opstille til

interview. Vi har derfor udvalgt fire informanter, som alle er piger, 19 år gamle og går i 3.g på en gymnasial uddannelse. Informanterne er fordelt på tre forskellige geografiske lokationer på Sjælland.

Vores informanter har valgt tid og sted for afholdelse af interviewene, da det var vigtigt for os, at vores informanter følte sig trygge til at kunne tale frit om deres oplevelser. Vi har afholdt individuelle interview, hvilket betyder, at der ikke har været andre til stede under interviewene end informanten og os.

Forinden interviewets start er alle informanterne blevet orienteret om specialets problemstilling samt interviewguidens strukturering. Herudover er de blevet orienteret om, at deres navne og gymnasier anonymiseres gennem specialet, af hensyn til deres personfølsomme udtalelser. Vi har i samme forbindelse spurgt om lov til at optage interviewene, og forsikret dem om, at disse optagelser kun vil blive brugt til intern deling.

Vores fire informanter er således:

- Mette, 19 år, går i 3.g på handelsgymnasiet, HHX.
- Anne, 19 år, går i 3.g på gymnasiet, STX.
- Maria, 19 år, går i 3.g på gymnasiet, STX.
- Anita, 19 år, går i 3.g på gymnasiet, STX.

4.2.5 Behandling af data

Efter hvert interview er lydoptagelsen transskriberet skriftligt ind i en interviewguide. Dette gøres for at oversætte vores interview til et læsbart og anvendeligt produkt, som kan benyttes gennem analysen (Tanggaard & Brinkmann 2010: 43). Vi har valgt, at ord som 'øh', pauser samt ufuldendte ord udelades fra transskriptionen, såfremt det ikke har en betydning for kontekst og meningsforståelse, da det i stedet vil influere på læsbarheden. Vi bestræber os på, at så lidt information som muligt går tabt under transskriberingen. Derfor har vi begge deltaget i alle interview samt lyttet til lydoptagelserne flere gange efterfølgende, og sammenholdt disse med det transskriberede.

Efter transskriberingen har vi fortolket meningsindholdet af vores informanternes fortællinger, og derefter kodet ud fra forskellige temaer, eksempelvis krav, belastninger, konkurrence, karakterer, sociale interaktioner, sårbarhed og egenomsorg. Dette er gjort for at kunne identificere, hvor fremtrædende et bestemt tema er gennem hvert interview. Gennem kodningen har vi identificeret nye temaer, som ligger uden for det, vi oprindeligt har spurgt ind til. Vi vil i analysen tage udgangspunkt i de empirisk fundne

temaer, hvoraf nogle temaer vil danne grundlag for blot ét af kapitlerne, mens andre temaer vil være tværgående.

4.2.6 Etiske overvejelser

Inden hvert interview har vi indhentet informeret samtykke fra vores informanter. Da alle vores informanter er 19 år gamle og derved myndige, har vi vurderet, at et mundtligt samtykke er tilstrækkeligt i forhold til deres deltagelse i vores interview. Vi har løbende haft nogle etiske overvejelser om, hvordan vi bedst muligt kan sikre os, at interviewene ikke har konsekvenser for vores informanter efterfølgende. Vi vælger derfor at anonymisere vores informanters navne samt uddannelsessteder, da disse ikke har afgørende betydning for besvarelsen af vores problemformulering. Spørgsmålene i vores interviewguide er nøje tilpasset vores målgruppe for at sikre, at spørgsmålene er hensigtsmæssige, relevante og forståelige. Alle vores informanter deltager på frivillige betingelser, og de er informeret om, at de gerne må undlade at svare på spørgsmål, som de ikke er trykke ved, men vi vil samtidig tillade os at spørge ind til fortællinger, som vi finder relevante. Dette stiller os ligeledes i et etisk dilemma, da vi på den ene side ønsker at være så udforskende som muligt, men samtidig vil udvise respekt for de unges følelser og fortællinger. Vi er derfor opmærksomme på at udforske vores informanters private liv, uden at krænke dem i processen (Kvale & Brinkmann 2009: 106).

5. Analyseafsnit

Analysen inddeles i tre kapitler, som henholdsvis er *Den makrosociologiske indflydelse i gymnasiet*, *Faglige fællesskaber i de gymnasiale uddannelser* og *De unges mentale helbred og trivsel*. I hvert kapitel vil vi inddrage citater fra vores empiriske data-materiale, eksisterende empiri samt relevant teori. Gennem analysen vil vi besvare vores problemformulering, og hvert kapitel vil besvare et underspørgsmål til denne.

Kapitel 1 omhandler konkurrencestatens indflydelse på den præstationsorientering, som præger de unge på gymnasiale uddannelser. Hertil inddrages teori om konkurrencestaten og præstationssamfundet. Ligeledes inddrages krav og belastninger, samt hvilken betydning disse har for de unges opnåelse af anerkendelse og meningsfuldhed. I denne forbindelse vil vi inddrage Honneths anerkendelsesteori og Antonovskys teori om meningsfuldhed. Ydermere vil vi analysere, hvordan den uddannelsespolitiske indflydelse samt strukturen i gymnasiet er med til at belaste de unge. Til dette inddrages Rosas teori om acceleration af livstempo samt Ehrenbergs teori om selvrealisering.

Kapitel 2 omhandler individualiseringstendensens indflydelse på, hvordan de unge indgår i sociale fællesskaber på de gymnasiale uddannelser. Der udspilles her en kamp om anerkendelse (Honneth), hvor karakterer særligt er med til at klassificere de unge både fagligt og socialt. De unge anvender instrumentelle strategier, og i anvendelsen af disse ses der en kønsdifferentiering, da piger ofte må kæmpe hårdere for at positionere sig, end drenge.

Kapitel 3 beskæftiger sig med det fysiske og mentale helbred, samt den indflydelse, som dette har på de unges oplevelse af trivsel. Hertil inddrages det, at fysisk aktivitet

kan have en gavnlig effekt på det mentale helbred og oplevelsen af stresssymptomer. Dette kan give de unge flere ressourcer til at håndtere de mange krav, der stilles til dem. Ligeledes inddrages de unges muligheder for at drage egenomsorg, samt hvordan de ydre krav og manglende egenomsorg kan resultere i en øget sårbarhed. Hertil inddrages Antonovskys teori om håndterbarhed og meningsfuldhed, samt Rosas teori om acceleration af livstempo.

5.1 Kapitel 1: Den makrosociologiske indflydelse i gymnasiet

5.1.1 Kravet om konkurrence og præstation

I dette afsnit sættes der fokus på konkurrencestatens orientering, samt hvilke konsekvenser dette har for de unge på de gymnasiale uddannelser. Ligeledes analyseres den udbredte præstationsorientering, som i dag har indflydelse på ungdomskulturen.

Konkurrencestaten

Indledningsvist præsenteres Rasmus Willigs teori om sociale patologier i samfundet, samt konkurrencestaten og præstationssamfundets betydning for det liv, som ungdommen lever i dag. De samfundsmæssige forandringstendenser er styret af den globaliserede konkurrence, som trækker sine tråde ud til de unge på gymnasiale uddannelser. Fokus på gymnasierne findes oftest på økonomi, gennemførelstid og konkurrence. De uddannelsespolitiske ændringer har medført et skifte i formålet med ungdomsuddannelserne; fra før i tiden, hvor gymnasiet var en vigtig faktor for de unges personlige udvikling og dannelse, til nu, hvor gymnasiet som institution har til formål at være nyttigt, ved at skabe unge individer, som kan benyttes som en aktiv del af den globaliserede konkurrence. Vi skal kunne måle os med vores udenlandske konkurrenter. Hertil er der indført nationale og internationale tests, øget fokus på karakterer, præstationer og globalt orienteret konkurrence. Det har tilsammen betydet, at de unge må arbejde hårdere, mere effektivt og bedre (Sørensen et al. 2018: 27-28).

Denne konkurrenceorientering er noget, som i høj grad præger de unges hverdag i gymnasierne. Gennem interview med vores informanter beskrev de alle, hvordan de føler, at den øgede konkurrence i gymnasiet medfører flere krav, som i større grad belaster dem.

“...det bliver bare sådan, at vi allesammen bare nærmest skal blive en lille klump, og så bare skal skyde efter kineserne. Fordi at det ligesom er Danmark, der skal være nr. 1... Jeg føler bare meget, at vi bliver sammenlignet hele tiden med andre lande især, og andre elever i andre lande. Især Kina, af en eller anden mærkelig årsag. At de siger til os nogle gange, at; “hvis I ikke kan det her, så kan I aldrig noget i erhvervslivet.” (Mette).

Her beskriver vores første informant Mette, hvordan hun oplever, at hendes gymnasium er meget konkurrencepræget. Elevernes individuelle præstationer betyder ikke noget, så længe, at de samlet set er bedre end andre lande, hvor især Kina benyttes som eksempel. Samtidig får eleverne at vide af lærerne, at hvis de ikke er i stand at konkurrere internationalt, vil de ikke kunne positionere sig på arbejdsmarkedet.

Dette afspejler konkurrencestatens neoliberalistiske ideologi, som har medbragt et helt nyt menneskesyn. Mennesket betragtes her som en produktiv arbejdskraft, som forventes at bidrage til arbejdsmarkedet, så vi som nation kan deltage i den globale konkurrence. Der eksisterer ligeledes et økonomisk incitament for at uddanne befolkningen til at indgå i den internationale konkurrence (Petersen 2016: 56). Det er dog problematisk, at vi sammenligner os med nationer fra hele verden; nationer, som ikke umiddelbart kan sammenlignes med vores kultur, værdier, økonomi eller velfærdsforståelse. Det kan føre til, at vi sammenligner os på parametre, som ikke er kompatible. Og hvordan skal vi så måle vores præstationer? Det bliver en ulige konkurrence, som kan resultere i, at vi konkurrerer på et urimeligt grundlag, og det kan skabe et samfund, hvor alle ikke har lige anerkendelsesbetingelser. Det er hverken hensigtsmæssigt eller forsvarligt, da det kan forhindre individer i at opnå retlig anerkendelse på lige fod med andre i samfundet. Vores anden informant Anne oplever noget lignende, da hun gik på en international skole i Tyskland i 1.g.

“...det irriterede mig, at jeg var så dårlig til fysik og matematik på min gamle skole. Men der var kravene også, det var bare nogle andre. Folk var rigtig dygtige. De der asiater fra Kina og sådan, som man konkurrerede imod, det kan man ikke. Niveauet lå rigtig højt.” (Anne).

Anne fortæller her om de krav, der blev stillet til hende på hendes tidligere skole, hvor

hun følte sig dårligere end de andre studerende i særligt fysik og matematik. Det hang meget sammen med, at hun hele tiden blev sammenlignet med sine medstuderende fra Kina. Men det faglige niveau var for højt til, at det var muligt for hende at konkurrere med dem.

Det kan herigennem udledes, at konkurrencestaten er medvirkende til at forringe de unges muligheder for at opnå anerkendelse. Konkurrencestatens individualisering har ikke kun givet det enkelte individ langt flere muligheder og frihed. Det har samtidig medført langt større krav til mennesker om, at de skal være i stand til at handle på egen hånd, og derigennem skabe meningsfuldhed i sit eget liv. Det er vigtigt, at individer udtrykker samarbejdsvillighed, robusthed, og samtidig er villige til at indordne sig, så de handler i overensstemmelse med konkurrencestatens ideologiske målsætninger (Høilund & Juul 2015: 138-140). Konkurrencestatens holdning er, at hvad der er godt for samfundet, er også godt for det enkelte individ. Vi er dog bekymrede for, om holdningen om "samfund over menneske" vil bringe individets anerkendelsesbetingelser i fare. Dette kan eventuelt resultere i, at stigningen af dårligt mentalt helbred blandt de unge vil eskalere yderligere.

Præstationsorientering

Samfundet i dag kræver af de unge, at de skal præstere mere og bedre, for at vi som nation kan konkurrere med andre lande. Det har været med til at skabe en forventning til de unge om, at de hver især har et individuelt ansvar for at udvikle sig, og derved blive værdifulde for samfundet. Overordnet kan denne konkurrence- og præstationsskultur være medvirkende til at udvikle de sårbarhedsskabende træk i samfundet. Der er nemlig ikke altid kongruens mellem de krav, der stilles, og de unges ressourcer. I artiklen *Picture Perfect* fremgår det, at de unge på gymnasierne oplever et stadigt større krav om at præstere. Disse krav fremstilles af de unge som en norm om at præstere på alle fronter, og det er samtidig ikke nok bare at præstere sit bedste. Derimod udgør perfektion den normative position for de unge, og der hersker en udbredt opfattelse af, at det er den position, som alle indtager. Derved bliver det at fremstå perfekt, det man måler sig mod, og alt andet end perfektion vil opleves som en individuel fiasko (Sørensen et al. 2018: 36-39). De unge søger at opnå en position, som andre kan opleve som perfekt, for derved at opnå værdi som menneske, da en position udenfor det perfekte ikke anses for at være betydningsfuld. Derved er det perfekte defineret af

den ydre fremstilling, og ikke, hvordan et individ er som menneske.

I nedenstående citat fortæller Mette, hvordan hun rent fysisk kan få ondt i maven over de krav, der stilles til hende i forhold til at skulle præstere.

“At de [lærerne, red.] siger til os nogle gange, at; ‘hvis I ikke kan det her, så kan I aldrig noget i erhvervslivet’. Og så tænker man, ‘nå okay’. Det er noget, man sådan sidder derhjemme og tænker bagefter, ‘jamen kan jeg så ikke det her?’ [...] Man ved jo selvfølgelig godt, at det kunne jo godt være, at det ikke er tilfældet, men bare at have en knude i maven over, hvordan man præsterer hver dag. Det synes jeg virkelig er det hårdeste.” (Mette).

Mettes oplevelse er, at lærerne kræver, at hun skal præstere i skolen hver dag. Her er det ikke velset at have en dag, hvor man trækker sig lidt væk og ikke deltager aktivt i timerne. Det betyder også, at der kræves af Mette, at hun har de fornødne ressourcer til at håndtere de krav, der er om at præstere dagligt. Ifølge Antonovsky er individets mulighed for at overkomme krav og udfordringer, som enten kan komme fra individets indre eller ydre miljø, afhængig af, at disse krav og udfordringer opfattes som forudsigelige, strukturerede og forståelige, samt at individet har tilstrækkelige ressourcer til rådighed til at håndtere dem. Derudover er det afgørende, at individet har en oplevelse af, at disse krav og udfordringer er værdifulde og meningsfulde (Antonovsky 2000: 34-36). Mettes fortælling vidner om, at der generelt er en forventning til de unge om, at de skal præstere på et højt niveau hver dag. Der kan her stilles spørgsmålstegn ved, om det overhovedet er realistisk at skulle kræve af de unge, at de har ressourcerne til at præstere deres bedste hver dag. Når de unge deltager i uddannelsessystemet, er det under præmissen om at indgå i en ustabil konstruktion, da gymnasiet som institution er under konstant forandring, blandt andet grundet de uddannelsespolitiske reformer. Det betyder, at de krav og udfordringer, som de unge stilles overfor i gymnasiet, vil være uforudsigelige. De unges ressourcer til at håndtere disse krav og udfordringer kan afhænge af både indre og ydre faktorer, og da de unge er en del af præstationskulturen, må det antages, at deres ressourcer er pressede på flere områder. Hvis de unge samtidig oplever disse krav og udfordringer som meningsløse, vil det medføre en demotivation og opgivenhed, som kan lede de unge ud i en sårbar situation. I værste fald kan disse unge blive presset ud i en følelse af mistro og samt dårligt mentalt helbred, som eksempelvis kan komme til udtryk gennem angst, stress eller depression.

Vil samfundet i sådanne situationer tabe de unge, som ikke kan holde til presset? Vi er bekymrede for, hvad der skal blive af de unge, som ikke formår at leve op til de høje krav og forventninger. De unge, som ikke kan finde mening i at presse sig selv for at forsøge at leve op til disse krav og forventninger, vil være i høj risiko for at falde ud af uddannelsessystemet. Og hvordan vil de udsatte unge så finde deres plads i samfundet, da uddannelse i samfundet anses som det forventede valg? I rapporten *Stress i gymnasiet* pointeres det, at viden om stressreaktioner kan være værdifuldt for de unge, da de unge oplever stressreaktioner som en personlig fiasko. Det understreges ligeledes, at anerkendelse og forståelse fra de unges ydre miljø kan virke stressreducerende, og give de unge en oplevelse af meningsfuldhed i en stresset gymnasietid (Nielsen & Lagermann 2017: 13).

Presset om at præstere hele tiden, og gerne mere og bedre end den forrige dag, er hårdt for vores informant Mette. Så hårdt, at hun konstant har en knude i maven. Hun fortæller endvidere:

“Jeg føler meget, at det er om at præstere for at være bedst. Ikke for at du selv ligesom føler, at du yder dit bedste. Du skal bare være bedst i forhold til alle andre.” (Mette).

I dette citat fortæller Mette, at hun oplever et pres om at præstere med det formål at være bedre end alle de andre i hendes klasse. Dermed bliver hun ikke vurderet på hendes individuelle evner, hvad hun kan og hvad hendes styrker er; hun er kun noget værd i forhold til, hvordan hun fagligt ligger i klassen, sammenlignet med de andre. For hende betyder det, at hendes egen opfattelse af den indsats hun yder, ikke er vigtig. Hun oplever, at lærerne ikke synes det er godt nok, hvis det ikke er bedre end det, de andre har ydet. Det er et kæmpe pres at lægge på et ungt menneske, og det resulterer i, at hendes indsats isoleret set kan risikere ikke at blive anerkendt af lærerne.

Det har stor betydning for de unge, hvad andre tænker om dem, samt hvordan de bliver mødt af deres omgivelser. Hvis de unge ikke værdsættes eller anerkendes af deres ydre miljø, vil de internalisere disse negative anskuelser i deres indre og føle sig mindre værd. Denne opnåelse af social værdsættelse og anerkendelse fra det ydre miljø, hænger i særdeleshed sammen med, hvordan de unge præsterer (Juul 2017: 91). Det vil således betyde, at de unge, som ikke kan præstere godt nok i en faglig kontekst, ikke vil blive mødt med anerkendelse i gymnasiet. Grundtanken i anerkendelsesteorien er, at anerk-

endelse opstår i en social gensidighed. Det vil sige, at individet er afhængig af anerkendelse fra en anden, som individet også anerkender (Ibid.: 51-52). Denne mangel på anerkendelse i gymnasiet kan altså føre til, at de unge vil opleve en handlingslammelse og meningsløshed, og i værste fald vil de unge være i risiko for at mistrives og udvikle et dårligt mentalt helbred. Derved vil drømmen om at positionere sig som et succesfuldt individ i en præstationsorienteret ungdomskultur gå tabt. Med andre ord: anerkendelse fra andre er essentielt for opnåelsen af det gode liv.

Dette behov for anerkendelse af deres præstationer er noget, som går igen hos de unge i vores empiriske datamateriale. Samfundsdiskursen omkring præstation har ledet de unge til at tro, at det at præstere er vejen mod succes og det gode liv. Men hvordan kan det gode liv defineres? Ifølge Aristoteles opnås det gode liv gennem demokratiske fællesskaber. Menneskers moralske værdier og dømmekraft udvikles gennem deres liv i fællesskaber, og det gode liv kan kun opnås gennem anerkendende fællesskaber, som ønsker at leve et godt liv i relation med hinanden (Juul 2017: 55).

De unges fællesskaber i gymnasiet bærer præg af den omtalte præstationskultur, hvor faglig dygtighed fremstår som en dominerende værdi. Derved er diskursen om at præstere blevet vejen til det gode liv. Men hvordan kan det være, at præstation har fået så stor en samfundsmæssig betydning? Kan dette hænge sammen med, at de unge mener, at de skal præstere godt for at sikre sig en prestigefuld positionering i samfundet, og først derved kan opnå anerkendelse fra andre? Hvis dette er tilfældet, vil det samtidig betyde, at de individuelle præstationer går forud for det anerkendende fællesskab.

“Selvom vi ser os selv som et relativt lige samfund, så er det jo klart, at man kigger mest op til de mennesker, der har fået succes i livet, og det ser man jo stadig på, at det er dem, der tjener bedst, og der er det tit forbundet med dem, der har en længere uddannelse og har været dygtige når de har studeret, og er kommet ud med et godt gennemsnit på gymnasiet. Kommet ud med et godt gennemsnit på universitetet, har fået et godt job, har tjent mange penge. Det er lidt den drøm, alle gerne vil have.” (Anne).

Med dette citat fortæller Anne, at idealet om succes går gennem hendes præstationer, og at det fungerer som en kædereaktion; først skal man have et godt gennemsnit fra gymnasiet, så kan man komme på universitetet. Så skal man have et godt gennemsnit fra universitetet, så kan man nemlig få et godt og prestigefyldt job. Et godt job bety-

der, at man kan tjene mange penge. Og hvis man opnår alt dette, så kan omverden se, at man har succes. Succes er drømmen, som man stræber efter. Denne jagt på succes hænger også sammen med, at de unge gerne vil realisere sig selv. Den franske sociolog Alain Ehrenberg argumenterer for, at idealet om autentisk selvrealisering har udviklet sig til at være en belastning for individet, da der stilles høje krav om, at man egenhændig skal finde vejen til selvrealisering i sit indre. Dette krav fører ifølge Ehrenberg til en såkaldt "utilstrækkelighedspatologi", som leder til individets udmattelse og handlingsslammelse. Ehrenberg ser dette som værende årsag til væksten af mistrivsel og dårligt mentalt helbred blandt unge i vores samfund i dag (Juul 2017: 100-101). Derved kan kravet om, at individet skal realisere sig selv ud fra sit eget indre, have mærkbare konsekvenser for de unge, som muligvis ikke har de rette ressourcer, eller viden om hvordan dette kan lade sig gøre. Det er ifølge individualiseringskulturen nemlig deres eget ansvar, at det lykkes for dem.

Krav og belastninger

De patologiske træk i samfundet, eksempelvis præstationsorienteringen og individualiseringen, er ikke bare træk, som medfører betydelige samfundsændringer. Det er træk, som har en direkte konsekvens for de individer, som indgår i samfundet. Det er særligt de øgede krav og belastninger, som disse patologiske træk har bragt med sig, som skaber et pres på de unge. Generelt er der tale om, at unge i dag oplever mange flere krav og forventninger end tidligere, og ikke nok med det, så må de unge selv finde ud af, hvordan de håndterer disse krav og forventninger.

Undersøgelsen *Stress i gymnasiet* fortæller, hvordan presset i gymnasiet kan have en konsekvens for de unges mentale helbred. Rapporten beskriver blandt andet, at:

*"Stress viser sig hos gymnasieeleverne i form af koncentrationsvanskeligheder, tanke-
mylder, søvn- og spiseforstyrrelser, humørsvingninger, tristhed, udmattelse, hovedpine og
manglende lyst til at komme på gymnasiet" (Nielsen & Lagermann 2017: 9).*

Når ovenstående rapport benytter terminologien stress, tolker vi det som det pres, de unge udsættes for, som kan være med til at give de unge en følelse af stress, og ikke som en decideret psykisk lidelse. Rapporten tydeliggør hvordan et stort præstationspres, høj konkurrence, lektiemængde, karaktærræs og orientering mod fremtiden er særlig vigtige faktorer, som kan presse de unge i en sådan grad, at de kan opleve ovenstående

stresssymptomer (Nielsen & Lagermann 2017: 10). Disse symptomer kan være med til at belaste de unge yderligere.

“Og selvfølgelig kommer noget af det [pres, red.] fra de videregående uddannelser, som ligesom sætter nogle krav for, at man skal have nogle karakterer for at komme ind på nogle forskellige uddannelser, som gør at nogle bliver nødt til at nedprioritere ting de har lyst til, fordi at de bliver nødt til at få høje karakterer. Det synes jeg er helt vildt ærgerligt.” (Maria).

Maria fortæller her, hvordan hun oplever, at hendes medstuderende føler sig nødsagede til at nedprioritere ting i deres hverdag, som de har lyst til at bruge tid på, på grund af de karakterkrav, som de stilles overfor i gymnasietiden. Det kan udledes, at det pres de unge oplever fra gymnasiet er så stort, at de unge ikke har tid eller overskud til andre aktiviteter. De unge føler sig tvungede til at vælge mellem gymnasiet og fritidsinteresser. Vi kan være bekymrede for, hvad de unge mister, hvis de ikke prioriterer fritidsinteresser udenfor gymnasiet. *Stress i gymnasiet* påpeger ligeledes vigtigheden af, at de unge balancerer mellem de forskellige krav i gymnasiet, samt behovet for fysiske og sociale aktiviteter. Der ses et behov hos de unge for, at de har andet i livet end blot deres uddannelse, og at det samtidig har en stor betydning for deres trivsel (Nielsen & Lagermann 2017: 35-36).

“Jeg har følt, at jeg har brug for at have gymnastik ved siden af, for ligesom at have noget andet, så jeg ikke kun skulle hjem til mine lektier, men så jeg ligesom havde noget jeg skulle ud til. Også fordi, at det er noget der gør mig glad. Så det har jeg følt næsten er en befrielse, også selvom det også har været en stressfaktor.” (Maria).

Her fortæller Maria, at hun har valgt at prioritere hendes gymnastik i hverdagen, da det er noget, som gør noget godt for hendes mentale helbred. Gymnastikken er et sted, hvor hun kan slippe presset fra skolen og være i et frirum, hvor hun gør noget, som betyder noget for hende. Hun udtrykker dette som en befrielse, på trods af, at det også kan opleves som en stressfaktor, da hun dermed bruger mindre tid på lektier og afleveringer.

Mette reagerer markant anderledes på gymnasiets præstationskrav, og føler sig så

belastet af disse krav, at det går direkte ud over hendes helbred.

“Ja, jeg besvime 2 dage i træk, og så skulle jeg til sygeeksamen her i år. Jeg landede helt forkert med mit hoved, ind i en glasdør, og det kan jo også være farligt.

Interviewer: Okay, var der så en forventning fra skolen om, at du kom hurtigt igen?

Ja, for de forventede jo, at jeg kom næste dag...” (Mette).

Det er vigtigt for Mette at forsøge at leve op til de krav, der stilles. Dog er de krav så store, at det havde graverende helbredsmæssige konsekvenser for hende. På trods af, at Mette besvime to dage i træk på grund af det pres, der lå på hende, forventede lærerne alligevel, at hun skulle møde op til eksamen den næste dag.

Dette kan sættes i relation til Hartmut Rosas teori om acceleration af livstempoet. Rosa påpeger, at den sociale acceleration har medført et skifte i forståelsen af tidens betydning. Tid er pludselig blevet en mangelvare; tiden er knap og vi er i konstant tidsnød. Rosa betegner dette som det moderne samfunds ‘tidshunger’ (Rosa 2014: 26-27). Dette kommer også til udtryk i de krav og forventninger, som de unge møder i gymnasiet. Der er ikke tid til at afvige fra den normerede gennemførelstid, og det forventes af de unge, at de er i konstant bevægelse. Dette efterlader ikke meget tid til de unge om at stoppe op og mærke, hvordan disse krav belaster deres helbred og trivsel. Derfor følte Mette det som et nederlag, at hun ikke formåede at leve op til de krav, der blev stillet i ovennævnte situation. Accelerationen af livstempoet er en så integreret del af Mettes liv, og det er tydeligt, at hun lider under dette stramme tidsregime, da hun føler sig som en fiasko ved ikke at kunne leve op til kravet om fremmøde på trods af sygdom. Dette kan ses som en konsekvens af, at samfundet skaber individer, som ikke er i stand til at mærke deres egne behov eller følelser. Der bliver stillet en masse krav, og de unge skal leve op til dem alle sammen. Det kan betyde, at hvis den unge fejler i dette, vil den unge føle sig mislykket.

5.1.2 Den politiske indflydelse på de strukturelle betingelser i gymnasiet

Nedenstående afsnit omhandler hvordan den politiske indflydelse og de strukturelle betingelser påvirker de unge på de gymnasiale uddannelser.

Den politiske indflydelse

De unge i uddannelsessystemet er underlagt strukturelle rammer, som er bestemt af uddannelsespolitiske reformer. Der blev i et bredt forlig blandt folketingets parter vedtaget en gymnasiereform i juni 2016 af regeringen. Denne reform har til formål at gøre de unge klar til at påbegynde en gymnasial uddannelse, og samtidig styrke de unges faglighed. Reformen har samtidig den målsætning at styrke det brede samarbejde mellem de forskellige uddannelsesinstitutioner. Mere specifikt udmeldes der i en pressemeddelelse d. 3 juni 2016, hvad formålet er med indsættelsen af gymnasiereformen:

“Reform af de gymnasiale uddannelser som vil ruste Danmarks studenter til at møde de krav, der venter dem i deres videre uddannelse og tilværelse, og på et arbejdsmarked, der fremover stiller endnu større krav til den enkelte” (Undervisningsministeriet 2016).

Regeringens hensigt med gymnasiereformen er at styrke eleverne til at kunne møde de krav, som arbejdsmarkedet senere vil stille til dem. Der stilles i denne forbindelse flere krav til de unge på de gymnasiale uddannelser for at ruste dem, og de unge oplever således et yderligere pres efter gymnasiereformens indsættelse. Desuden pointerer fremdriftsreformen fra 2013 vigtigheden af, at kravet om den normerede studietid overholdes, så vi som land kan være i skarp konkurrence med andre nationer.

“Målet med fremdriftsreformen er at understøtte en hurtigere studie gennemførelse, bl.a. fordi især universitetsstuderende overskrider den normerede studietid betydeligt og internationalt set er sent færdige med deres uddannelse.” (Uddannelses- og Forskningsministeriet 2013).

Dette medfører, at de unge tvinges til at skynde sig gennem uddannelsessystemet. Samtidig med kravet om, at de skal være i konstant bevægelse, kræver fremdriftsreformen af de unge, at de er sikre på, at de vælger den rigtige vej gennem uddannelsessystemet. Disse reformer er med til at understøtte Rosas teori om acceleration (Rosa 2014: 21). Presset fra samfundet om at skulle være i konstant bevægelse bidrager til den hastighed, som præger vores liv. Det er næsten som om, der hersker en fælles forståelse af, at vi mennesker har travlt, uanset hvor vi befinder os i livet. De uddannelsespolitiske reformer synes dog at fungere som en målstyret acceleration, som har til formål at styre de unges tid, ikke for at imødekomme de unges behov, men nærmere for egen

vindings skyld. Fokus er på at skabe unge individer, som kan indgå i et globalt orienteret konkurrencepræget arbejdsmarked. De unge bliver herigennem midler til konkurrencestatens mål; nemlig at kunne konkurrere på et internationalt niveau.

Men har de unge i det hele taget et alternativ til at indgå i international konkurrence? Er det overhovedet muligt for de unge at få en succesfuld fremtid, hvis de ikke kan konkurrere internationalt, og er gymnasierne således ikke med til at forberede de unge bedst muligt?

De unge bliver i forlængelse af denne konkurrenceorientering underlagt at administrere deres tid inden for nogle fastlagte rammer på gymnasiet, så der ikke opstår forsinkelser i deres strømlinede uddannelsesforløb. Det fratager dem samtidig friheden til selv at administrere deres tid.

“..fordi der er 5 fag på en dag, og der er 5 forskellige lektier, som man minimum skal sætte 1,5 time af til, så laver man ikke rigtig det man skal. Så er det bare det der med kvantitet og ikke kvalitet, og det synes jeg i hvert fald selv er et vildt stort problem, for så kan vi have haft om et helt emne, og så skal jeg hjem, og så sidder jeg lige pludselig, ‘arh men jeg har ikke tid til det her’, der er ikke nok timer på en dag til at kunne gøre det her.” (Mette).

De mange krav fra gymnasiet kommer særligt til udtryk ved den lektiemængde, som de unge forventes at udføre. Men hvad er det, der sker, når der som i Mettes tilfælde simpelthen ikke er timer nok i døgnet? Når det rent logistisk ikke kan lade sig gøre at bruge 7,5 timer på lektier efter en endt skoledag, samtidig med, at de unge også skal finde tid til at varetage deres basale behov som at spise og sove. Handler det måske om, at præstationsorienteringen har gjort det vanskeligt for de unge at fordybe sig i det faglige stof, fordi der netop stilles krav til de unge om, at de skal præstere i alle fag? Og hvordan kan det så være, at gymnasiet kun anerkender de elever, der kan leve op til disse høje krav om at præstere? Den anerkendelsesværdige elev er én, som formår at beherske og håndtere de mange krav. Denne elev anses ikke for at være en byrde for samfundet, og bliver derved belønnet ved at få mulighed for at vælge og vrage inden for uddannelsessystemet videre hen.

“Jeg tror måske også, jeg vil gerne have det højeste snit, fordi jeg ved jo, at hvis jeg kommer ud med et så højt snit som muligt, så er der større chance for, at jeg bare kan vælge hvad jeg vil senere. Fordi det er jo sådan vores system er bygget op. Jo højere gennemsnit, jo større mulighed har du for at komme ind på alt. Og jeg vil da gerne have muligheden for at kunne vælge hvad jeg har lyst til, når jeg er færdig..” (Anne).

De unge, hvor gymnasiet bekommer dem relativt let, formår at udnytte deres potentiale og er dermed tættere på at virkeliggøre deres mål. Gymnasiet anerkender den gode elev, og anerkendelse er en grundbetingelse for, at de unge kan realisere sig selv. Hvis de unge anerkendes, kan de unges selvrealisering føre til, at de unge kan realisere både drømme og idealer, realisere sine personlige egenskaber, og derved opnå dét, der af de unge defineres som det gode liv. Dog mener Honneth, at de krav, der stilles til de unge om selvrealisering, kan blive præcis dét; endnu et krav. Dette krav om selvrealisering vil derfor for nogle bare blive endnu en byrde (Juul 2017: 199).

Vi er bekymrede for, hvad dette krav om selvrealisering vil have af betydning for de unge, som ikke har mulighed for at realisere sig selv. Mulighederne for selvrealisering er slået over i krav, der belaster de unge, da selvrealisering er noget, de unge må gøre sig fortjente til. De unge skal derfor finde sig selv samt meningen med livet, ud fra deres indre, og hvis ikke de har ressourcerne til det, bliver kravet om selvrealisering en belastning, som kan have konsekvenser for deres mentale helbred.

Vi finder det tankevækkende, at der fra politisk side er indtrådt nogle reformer, som skærper de unges personlige frihed, når de er en del af uddannelsessystemet. Disse reformer strammer grebet om de unge, og som resultat heraf har vi skabt en ungdom, hvor hver fjerde unge ifølge Sundhedsstyrelsen har et dårligt mentalt helbred. Vi ser det som et stort politisk ansvar at værne om de unge og sikre, at de har de bedste betingelser for at trives og være lykkelige.

Strukturen i gymnasiet

Strukturen i gymnasiet var et gennemgående tema for specialets informanter. På nuværende tidspunkt er den gymnasiale uddannelse normeret til 3 år, og inden uddannelsesstart skal den unge vælge mellem forskellige faglinjer, som indeholder en kombination af obligatoriske fag og valgfag (Retsinformation). På de 3 år skal de unge indgå i op til flere klassekonstellationer, afhængig af de valgte fag. Vi har i vores interview

adspurgte informanterne om deres oplevelse af, hvordan gymnasiets opbygning er. Vores informanter forholder sig kritisk til den strukturelle opbygning, og kommer samtidig med konkrete konstruktive forslag til mulige ændringer, som de ville finde meningsfulde. I nedenstående citat udviser Mette en vis skepsis over for den nuværende struktur på hendes gymnasium.

“Altså, jeg synes faktisk, at der er mange fejl i hvordan de underviser os i dag, for det med, at der skal være et specielt antal af afleveringer og bestemt antal af lektietimer.. Det gør bare, at man ikke laver det man skal, man lærer ikke noget af det [...] Så det er hele tiden sådan, fraprioritere fag for at kunne nå det hele.” (Mette).

Ifølge Antonovskys teori om Oplevelse af sammenhæng, henviser meningsfuldhed til i hvilken udstrækning et individ oplever, at livet er følelsesmæssigt forståeligt. Her tilknyttes ligeledes oplevelsen af, at de krav og belastninger der forefindes i tilværelsen er værd at investere energi og engagement i, og at de udfordringer man møder, er nogle man glæder sig til og ikke opfatter som en byrde (Antonovsky 2000: 36). Når strukturen i gymnasiet presser de unge, blandt andet gennem massive lektiemængder, kan det i denne sammenhæng gå ud over de unges oplevelse af meningsfuldhed. Gymnasiet fremstiller krav om, at de unge skal lave et vis antal afleveringer samt læse til alle timerne. Når de unge ikke har en chance for at nå alt dette, kan det blive meget uoverskueligt for dem, og de skal pludselig til at sortere i de lektier, der skal udarbejdes, og lektier, der ikke kan prioriteres. Og som Mette fortæller i ovenstående citat, så er der bare nogle lektier, som ikke bliver lavet, og dette kan bidrage til en følelse af meningsløshed.

Der pointeres ligeledes også i *Stress i gymnasiet*, at de unge gymnasieelever konstant er udsat for høje krav om at skulle præstere godt, både skriftligt og mundtligt i alle fag. Dette indebærer således, at de unge prioriterer at bruge meget af deres tid på at forberede sig til samtlige fag, så de derved kan deltage aktivt i timerne. Men de unge oplever, at den daglige lektiebyrde er så massiv, at de ofte er nødsaget til at tage natten i brug for at overkomme mængden (Nielsen & Lagermann 2017: 10). Det er foruroligende, at unge gymnasieelever ikke får den søvn, de har behov for, da søvn er en essentiel nødvendighed for de unges mentale, hormonelle og generelle restitution, og for at opretholde et dagligt funktionsniveau. Det anbefales, at unge teenagere får mellem 8 og 10 timers søvn om natten (Komiteen for Sundhedsoplysning 2015: 16). Når de unge ikke

får de timers søvn, som det anbefales, kan det have en betydelig effekt på deres daglige funktionsniveau og præstationsevne.

Særligt er dét at præstere et stort element i de unges hverdag i gymnasiet. Da vi spurgte informanterne, om de oplevede, at der blev lagt mest vægt på fordybelse og læring, eller det at skulle præstere, var der en bred enighed om, at præstation klart er det, som fylder mest i undervisningen.

“Jeg vil nok sige det at præstere, bliver der lagt mest vægt på. Men der er også nogle lærere, der lægger vægt på, at vi rent faktisk lærer noget. Men oftest er det meget det med at præstere.” (Anita).

Ligeledes udtaler Mette:

“Præstere. 100% præstere. Og igen, det er kvantitet frem for kvalitet, synes jeg. Mængden af arbejde, i stedet for kvaliteten af arbejde... Det synes jeg er sørgeligt, altså det kan gøre mig helt vred. Fordi at de ønsker jo ikke, at jeg skal fordybe mig i noget af det. Det skal bare afleveres, og så må man gøre hvad der skal til for at få gode karakterer.” (Mette).

Her udtaler både Anita og Mette, at de oplever, at præstation har den højeste prioritet for deres lærere. Der er ikke mulighed for at fordybe sig i det faglige stof, da det primære fokus er på hvordan man opnår gode karakterer, og ikke hvad man lærer undervejs. Mette er i særdeleshed utilfreds med, at kvaliteten ikke vægtes, men at der tværtimod stilles krav om kvantitet, og det oplever hun som meningsløst. Her er det tydeligt, at Mette bliver følelsesmæssigt påvirket af at være i en uddannelsesmæssig kontekst, som ikke giver mening for hende, og det gør hende både trist og vred. Følelsen af meningsfuldhed er derfor relevant at inddrage i denne sammenhæng, da de unge kan have svært ved at involvere sig, når situationen på gymnasiet føles uhåndterbar, og lektiemængden bliver for uoverskuelig. Selve lektiemængde kan for de unge gymnasieelever være en stressfaktor. Men stressfaktorer er i sig selv hverken negative eller patologiske. Tværtimod kan stressfaktorer være sunde for individet, såfremt at der er tale om stress i moderate mængder, således at det er muligt at overkomme dette på en tilfredsstillende måde (Antonovsky 2000: 31). Derved er selve presset om lektiemængden ikke et problem, men det bliver derimod et problem for de unge, når presset ikke er håndterbart, og der ikke er udsigt til ophør af dette pres.

Informanterne oplever ligeledes meningsløshed i de lange dage i skolen, med mange undervisningstimer. I følgende citat udtaler Mette, hvordan hun oplever, at de lange dage på skolebænken kan mærkes sidst på dagen.

“Vi har meget lange dage nogle dage, hvor de sidste 40 minutter bare kan mærkes på læreren, at nu vil de også gerne hjem. Det synes jeg virkelig er et problem.. Jeg ved godt, at det lyder totalt skørt for nogle, men så måske tage søndag med, for ligesom at reducere længden på en dag, for jeg synes ikke rigtig, at det stemmer overens med det de kræver når man kommer hjem.” (Mette).

I dette citat mener Mette, at de lange dage ikke kun kan mærkes på eleverne, men at læreren også virker træt og uoplagt sidst på dagen. Dette mener Mette er et stort problem, da det ikke virker særlig motiverende for eleverne, og i sidste ende går ud over læringen i undervisningen. Mette udtaler ligeledes, at de forventninger, som lærerne har til deres lektiemængde efter skole, ikke stemmer overens med hvad der er muligt at nå efter en lang skoledag. Hertil mener Mette, at en løsning på de lange dage kunne være at inddrage søndagen, for derved at reducere længden på de resterende skoledage i løbet af ugen. Her kan vi stille os undrende overfor, om det overhovedet giver mening, at de unge har så lange dage på gymnasiet, da det tilsyneladende belaster de unge i en sådan grad, at det går ud over deres læring og overskud.

Opsamling

Vi har i dette afsnit redegjort for konkurrencestatens relevans for vores problemstilling. Konkurrencestaten har affødt nogle uddannelsespolitiske ændringer, som har ført til et skifte i ungdomsuddannelsernes formål. Formålet med gymnasiet er nu at være nyttigt og producere individer, som skal kunne indgå i den globaliserede konkurrence. Dette kommer eksempelvis til udtryk på samfundets og gymnasiets fokus på konkurrence, præstationer, tests og karakterer. Denne øgede konkurrence i gymnasiet medfører flere krav til de unge om at præstere hurtigere og bedre end tidligere, og de unge bliver i større grad belastet af dette.

Ydermere har vi redegjort for, hvordan præstationsorienteringen lægger et individuelt pres på de unge om at positionere sig i samfundet. Det kan i dette afsnit udledes, at der eksisterer et dikotomisk blik på de unges præstationer; perfektion eller fiasko. Den

perfekte præstation fremstår som normen, og alt andet end dette er en fiasko.

Disse krav om at præstere og være perfekt medvirker til at belaste de unge i en bekymrende grad. Særligt faktorer som præstationspres, konkurrence, lektier, karakterer og bekymringer for fremtiden, fremhæves af de unge selv som de faktorer, der belaster dem allermest. Som en modsætning til dette ses der et behov hos de unge om, at de har andet i livet end blot deres uddannelse. Det at have tid og overskud til fritidsaktiviteter, har en stor betydning for deres trivsel.

De uddannelsespolitiske reformer danner rammerne for de unges deltagelse i gymnasiet, og disse reformer har medført et øget krav til de unge om, at de skal skynde sig gennem deres uddannelse. Det forventes samtidig af de unge, at de er i konstant bevægelse, og det kræves desuden, at de vælger den rigtige vej gennem uddannelsessystemet. De uddannelsespolitiske reformer anvendes som et middel for konkurrencestaten, med formålet at skabe en nation, som er international konkurrencedygtig. De mange krav til de unge belaster dem, og det er medvirkende til at skabe en følelse af meningsløshed, som kan resultere i et dårligt mentalt helbred.

I henhold til de strukturelle betingelser i gymnasiet er det tydeligt, at særligt den massive lektiemængde er med til at presse de unge. De oplever at blive så belastet, at det går udover deres daglige funktionsniveau og præstationsevne. De er ofte nødsaget til at tage natten i brug, hvilket vil sige, at de unge bruger flere ressourcer, end de egentligt besidder. Denne enorme lektiemængde samt det gymnasiale fokus på præstation frem for fordybelse og læring, er i særlig grad medvirkende til, at de unge ofte oplever gymnasiet som meningsløst.

5.2 Kapitel 2: Faglige fællesskaber på de gymnasiale uddannelser

5.2.1 Individualisering og tab af fællesskab

I dette afsnit sættes der fokus på den stigende individualiseringstendens, samt hvordan denne har indflydelse på det sociale fællesskab blandt de unge i gymnasiet. Hertil vil der inddrages hvordan den faglige klassifikation udspiller sig mellem de unge, hvor særligt karakterer og køn har en betydning for, hvordan de unge indgår i fællesskaber.

Individualisering

Liberalismens grundtanke er, at mennesket fødes med personlige egenskaber og en frihed til at udfolde disse. Individualismen beror på et liberalt menneskesyn, hvor friheden til at handle er en grundlæggende rettighed, og enhver begrænsning af individers handelfrihed må elimineres. Det anerkendes, at vi gennem livet indgår i nødvendige fællesskaber, men disse fællesskaber må aldrig begrænse individets frihed til at udfolde sig. Individet besidder individuelle værdier, holdninger samt egenskaber, som essentielt er den enkeltes medfødte ejendom, og det er ifølge den liberalistiske tanke er det en illusion at tro, at vidt forskellige mennesker kan finde sammen om fælles værdier (Juul 2017: 30-34). Denne individualistiske tilgang synes også at præge de unge på gymnasierne, idet de unge orienterer sig mere individuelt. Dette har således en betydning for de fællesskaber, som de unge indgår i.

“Jeg begik den fejl i starten, at jeg var meget den ansvarlige, som sørgede for klassetingene og alt det sociale, som så har gjort, at jeg senere hen i de her 3 år har stået overfor rigtig mange opgaver, hvor at det ikke er blevet værdsat eller taget ordentligt imod, fordi de ikke ser det som en gestus, men ser det mere som en selvfølge... Og så hvis folk siger “øj, der er så dårligt sammenhold i klassen”. Så er det sådan, “Mette, hvorfor har du ikke arrangeret noget?.” (Mette).

Mette fortæller her, hvordan hun har påtaget sig ansvaret for at arrangere sociale ting i klassen. Men i stedet for at opnå en form for anerkendelse for alt hendes arbejde, er det blevet taget som en selvfølge, at det alene er Mettes ansvar at sikre et fællesskab i klassen. Anders Petersen betegner individualisering som en konsekvens af præstations-samfundet. Petersen taler om, at den øgede individualisering skaber individer, som er

sig selv nærmest. Det kollektive ansvar må vige til fordel for individets singulære ansvar. Og hvis individet fejler og ikke lever op til det ansvar, er det alene individets egen skyld (Petersen 2016: 15).

Samtidig er Mettes citat også med til at understøtte den udvikling mod 'hård' individualisering, som omtales i forskningsartiklen *Picture Perfect*. Heri fremhæves det, at individualisering tidligere havde fokus på menneskets personlige udvikling, med det formål at udforske de individuelle præferencer. Hvorimod den 'hårde' individualisering, som er blevet mere tydelig blandt ungdommen, handler om rangordninger, individets præstationer og inddelinger (Sørensen et al. 2018: 30).

“Det er rigtig individuelt og meget hver mand for sig selv. Virkelig meget, hvis de andre ikke klarer det, så lader man dem bare være, og så kører man bare videre selv. Og selvfølgelig skal man også gøre det, men nogle er jo nervøse, ligesom de også kunne være til en fremlæggelse på et arbejde eller et eller andet. Og så handler det jo om at trække hinanden op, i stedet for at trække hinanden ned, tænker jeg.” (Mette).

Mette fortæller her om den hårde konkurrence, som er opstået i hendes gymnasieklasse. Det er særligt de individuelle præstationer, som er vigtige, og de unge har ikke tid til at stoppe op og hjælpe dem, som sakker bagud, hvis de måske har problemer med noget af det faglige stof. Holdånden er fraværende, og ens egne muligheder for at præstere og positionere sig som den dygtige elev er i front. Mette oplever, at dette er medvirkende til, at eleverne indbyrdes ikke trækker hinanden op, men tværtimod trækker hinanden ned, hvis det kan gavne én selv. Og det er klart noget, som Mette oplever går ud over fællesskabet.

Vi kan undre os over, at den individualiserede tankegang er så integreret i de unge, at de decideret har en modvilje mod at hjælpe hinanden. Vi spekulerer på, om dette egentlig gælder for alle, eller om der er nogle, som man gerne vil hjælpe. Og er der en gruppe af unge, som man under ingen omstændigheder vil hjælpe? Tidligere har vi diskuteret for, at den anerkendelsesværdige elev er den, som efterlever konkurrencestatens mange krav. Er det mon dette ideal, som er styrende for, om de unge vil hjælpe hinanden? Det kan tænkes, at der kan være en udpræget holdning om, at man skal gøre sig fortjent til at modtage hjælp, ligesom man skal gøre sig fortjent til anerkendelse. Og hvis idealet er, at man skal være en dygtig og flittig elev, kan det udledes, at de elever, som af den

ene eller anden grund ikke formår at leve op til disse krav, faktisk bliver den gruppe af unge, som man ikke gider at hjælpe. Det er i tråd med rapporten *Unge fællesskaber*, som understreger, at de unge ikke ønsker at indgå i relationer, som kræver for meget af dem (Bruselius-Jensen & Sørensen 2017: 99). Kan det hænge sammen med, at de unge kan se disse relationer som en trussel mod deres egen handlefrihed og fremtidsmæssige positionering? Det tænker vi kan være en forklaring, da vi ved, at individualiseringen kan underminere de unges fællesskabsfølelse, og at individet er overladt til selv at finde sin plads i tilværelsen. Derved kan fællesskabsfølelsen blive uforpligtende, da de unge ikke formår at fordybe sig i hinanden.

Tab af fællesskab

Det er veldokumenteret, at sociale relationer og fællesskaber har stor betydning for blandt andet dannelsen af vores identitet, og er samtidig nødvendige for at opnå anerkendelse og en følelse af tilhørsforhold. Derudover har fællesskaber også en stor betydning for vores helbred, både det fysiske og det mentale (Lund & Nilsson 2016: 280). Fortællinger om tab af fællesskaber var et gennemgående tema i vores empiriske undersøgelse.

“...jeg føler mig nok ikke særlig hørt, fordi jeg tror, at der generelt er sådan en manglende interesse for hinanden [i klassen, red.]. Man interesserer sig lige for sine allerbedste venner, dem man ligesom har valgt, at man gider at være sammen med, og resten kan bare være lidt lige meget... Det er jo ikke sådan, at der er nogle der er uvenner, men jeg tror bare mest det er det her med, at man ikke rigtig gider hinanden.” (Anita).

I dette citat fortæller Anita, at hun ikke føler sig hørt og accepteret af sine klassekammerater, og hvordan hun tror, at det hænger sammen med, at man ikke interesserer sig for hinanden i hendes klasse. Anita fortæller, at det er meget normalt i hendes klasse at vælge sig nogle få venner, og holde sig til dem. Det kan tyde på, at de unge oplever, at større fællesskaber er for tidskrævende eller utrygge.

Ifølge rapporten *Unge fællesskaber* føler de unge, at de konstant skal tage ansvar for at prioritere og vedligeholde de fællesskaber, som de indgår i. Derudover pointeres det, at normen og succeskriteriet for ungdomslivet er at indgå i mange fællesskaber, hvilket kan skabe et forventningspres for de unge om at finde både rigtige fællesskaber, samt

fællesskaber, som ikke kræver en stor indsats. Dette er dog vanskeligt for de unge i individualiseringskulturen, og kan medføre en følelse af at være utilstrækkelig, hvis de mislykkes i dette (Bruselius-Jensen & Sørensen 2017: 98). Anne oplevede, hvordan de andre elever i klassen ikke viste hende interesse, da hun endnu ikke var en del af fællesskabet som ny elev i sin nuværende gymnasieklasse.

“De var fuldstændig ligeglade, skal jeg så lige hilse og sige. Jeg blev ikke modtaget. Altså, jeg tror.. Var der fire der gav mig hånd, og så var der ikke mere. Altså, de var så ligeglade. Det var et kæmpe chok. Altså, socialt at man ikke er interesseret i, at der kommer tre nye mennesker ind på skolen.” (Anne).

Anne fortæller, at hun var meget chokeret over den velkomst, som hun fik, da hun kom ind i hendes nye gymnasieklasse i 2.g. Anne følte sig ikke budt velkommen, og kun fire andre elever udviste den høflighed at give hende hånden og præsentere sig selv. Denne manglende interesse fra de andres side var Anne meget uforstående overfor, da hun selv mente, at hun havde noget at byde på, efter at have studeret International Business i Tyskland. Hun fortæller endvidere, hvordan hun følte sig så utilpas i klassen, at hun på et tidspunkt helt overvejede at skifte klasse.

“Jeg var endda ved at flytte klasse, kan jeg huske. I starten var jeg bare sådan, “jeg skal ikke være i den her klasse, det var da en forfærdelig klasse”... Men det tror jeg måske også er noget med den danske kultur, man er sådan lidt mere, “du skal ikke tro, at du er noget”.” (Anne).

Anne havde i denne forbindelse et ønske om at blive social værdsat og opnå anerkendelse i sin tilstedeværelse. Ifølge Honneth har individualiseringen ført til et øget behov hos individet om at blive anerkendt for sine personlige egenskaber. Derved stræber individer efter individuel prestige, i håbet om at blive anerkendt for det, der adskiller én fra andre. Men for at indgå i fællesskaber, må man først bevise sit værd, ved at tilkendegive et værdisæt, som er i overensstemmelse med fællesskabets værdier. Nægtes man derimod denne anerkendelse, vil det skade individets handleevne (Høilund & Juul 2015: 28).

Der ses indikationer for, at de unge må bevise deres værd, før de kan blive optaget i klassens fællesskab. Her lader det til, at det er den fagligt dygtige, flittige og arbejds-

somme - altså den anerkendelsesværdige - elev, som kan bidrage med gode og kompatible værdier til fællesskabet, og derved vil opnå prestige og social værdsættelse. Hvis det udelukkende er den dygtige elev, som kan opnå social værdsættelse og anerkendelse, kan det samtidig deduceres, at de knap så fagligt dygtige elever vil risikere at stå udenfor fællesskabet. Manglen på social værdsættelse og anerkendelse kan lede til handlingsslammelse for denne gruppe. Dette kan have alvorlige konsekvenser for deres mentale helbred, hvilket i værste fald kan føre til afbrydelse af deres uddannelse.

Mette pointerer i nedenstående citat betydningen af at positionere sig selv i klassens fællesskab. Hun oplever, at fællesskabet ses som noget negativt, da de andre elever i klassen blot er konkurrenter.

“...så er der jo også nogle mennesker, fordi at de måske føler, at de er bedre eller et eller andet, godt kan blive meget hårde, for ligesom det der med, at “jeg bliver nødt til at bringe dig ned for at få mig op”, hvis de ser det på den måde. Og altså, det har været for svært for mig at gå i klassen. Det har været meget det her med, at det virker lidt som om, at der ikke rigtig er nogen, udover ens tætteste, der vil en noget godt.” (Mette).

Ovenstående citat fortæller noget om den udvikling af den hårde individualisering, som der eksisterer blandt ungdommen. Tidligere var individualiseringen rettet mod personlig udvikling og realiseringen af de individuelle egenskaber. Men individualiseringen bærer nu præg af et konkurrenceforhold, hvor individer spilles ud mod hinanden, og derved inddeles i rangordninger. Der er derfor et fokus på at blive anset som en vinder, og undgå at blive opfattet som en taber for hver en pris (Sørensen et al. 2018: 30). Der ses derfor det samme dikotomiske syn i denne sammenhæng, som vi ligeledes udledte i præstationsorienteringen; individet er enten perfekt eller en fiasko. Det stiller netop også nogle skærpede krav til de unge om selvoptimering. Ud fra vores empiriske data-materiale kan vi identificere faktorer som robusthed, en hård facade samt de unges sprogbrug, som værende interaktionselementer de unge anvender i deres forsøg på at indtage en positionering i klassen.

“Det er svært, for det er jo ungdommens sprog, det er meget fucking, altså sådan nogle ting. Det er meget hårdt, man går også meget hårdt til hinanden, uden at det måske skal være ondt ment, men bare fordi, at man ligesom har en barriere oppe hele tiden.” (Mette).

Det opleves, at de unge har behov for at fremstå på en bestemt måde. Her er det i særdeleshed vigtigt at fremstå robust, og ikke at vise svaghedstegn eller sårbarhed, for derved at kunne positionere sig som en vinder. De unge opstiller en barriere overfor de andre, i forsøget på at fremstå på denne måde, og her er særligt det hårde sprog med til at bibeholde de unges hårde facade overfor de andre i klassen. Men denne barriere er samtidig med til at skabe en distance til andre. Hvis der er en distance mellem de unge, kan det have den konsekvens, at den anerkendende sociale interaktion i fællesskabet vil gå tabt. Vores informanternes fortællinger er eksempler på, hvor betydningsfulde de sociale fællesskaber er, og hvor afgørende disse fællesskaber egentlig er for den følelse af anerkendelse og accept, som de unge efterlyser. Det er som om, at de unge kun kan rumme en særlig udvalgt gruppe af venner, og resten kan man ikke magte at investere tid eller overskud i. Samtidig bliver de resterende elever i klassen set som konkurrenter, og de unge er opsatte på at positionere sig i forhold til hinanden, i håbet om at opnå en anerkendende position som vinder.

5.2.2 Faglig klassifikation, karakterer og kønsdiskrimination

I dette afsnit kaster vi et blik på, hvordan de unge inddeler hinanden i forskellige grupper, ud fra de karakterer de får. Dette betegner vi som faglig klassifikation, og vi ser denne tendens som værende medvirkende til det pres, de unge oplever om at positionere sig som den dygtige elev. Ligeledes vil vi komme ind på den kønsdiskriminerende diskurs fra både lærere og elever, som påvirker de unges opnåelse af anerkendelse.

Faglig klassifikation

I ovenstående afsnit blev det tydeligt, at tabet af det solidariske fællesskab resulterer i en manglende anerkendelse samt social værdsættelse for de unge. Det solidariske fællesskab i gymnasiet er blevet erstattet af en strategisk tilgang til opnåelse af anerkendelse, hvor de unge rangerer hinandens værdi, ud fra den karakter de får. Vi ser dette som en faglig klassifikation, hvor de unge kategoriserer hinanden i grupper, baseret på deres faglige evner. Vi ser ligeledes i denne sammenhæng, at de unge har et stort behov for at positionere sig som den dygtige og anerkendelsesværdige elev.

“Man kan tydeligt mærke, at folk måler sig på gennemsnit. Altså, jeg kan for eksempel huske, at.. Det var lidt ment i sjov, men jeg fik 7 i min SRP og der er en del andre, som, ikke at jeg konkurrerer med dem, men jeg plejer at være bedre end dem, karakter-

mæssigt. De fik 10, og så kører den der; "Nå, men teknisk set er jeg jo klogere end dig nu, fordi jeg fik 10 og du fik 7." Så man bliver målt rigtig meget på, hvad får du. Og man kan jo se, at de kloge, det er de fem mennesker. Det er dem, der har et snit over 10." (Anne).

Dette citat indikerer, at de unge i høj grad måler sig med hinanden på karakterer og gennemsnit. Jo højere karakterer man får, jo mere er man værd. Derfor har de unge et behov for at positionere sig som den kloge i klassen. Det giver dem nemlig en form for status blandt de andre, og man kan derigennem opnå social anerkendelse. Karakterer er altså en vigtig faktor for, at de unge føler sig gode nok, og der anes en sammenhæng mellem det at få høje karakterer og at have værdi som menneske. Mette fortæller i nedenstående citat, hvordan karakterer kan bruges til at bedømme andre.

"...Man siger "hun er egentlig meget sød, men hun får 4", det er sådan det kan være. En stempling på hvordan de er som person, ud fra deres karakter. Som om, så er du dum, eller et eller andet." (Mette).

De unge gennemgår en anerkendelseskamp, hvor de drives af den manglende sociale værdsættelse, som følge af tabet af det solidariske fællesskab. Denne anerkendelseskamp ledes umiddelbart over på karakterer som midlet til at opnå anerkendelse, og derved også at undgå at blive opfattet som uintelligent eller "taberen". Dette kan være enormt udmattende, og kræver af de unge, at de besidder nogle instrumentelle strategier for at kunne begå sig i klassen. Det kan sidestilles med at indtræde i en rolle, hvor man leger den gode elev, i håbet om, at andre også ser en således. Det handler om hele tiden at tænke strategisk og overveje, hvordan man bedst muligt kan vise andre, at man faktisk er klog. Dette gælder både overfor de andre elever samt lærerne. Lærerne har også en form for autoritetsmagt over de unge, da det er lærerne, som bestemmer karaktererne. Derved er det særligt vigtigt at fremstille sig selv som den kloge og dygtige elev over for lærerne, for at kunne positionere sig bedst muligt (Nielsen & Lagermann 2017: 42).

"..ofte i klassen er det vigtigere at kunne læse noget og så bare kunne huske det udenad. Og så kunne sige det igen, når man rækker hånden op." (Anita).

Dette citat er et eksempel på en instrumentel strategi, hvor det beskrives hvordan flere

i Anitas klasse benytter en metode, hvor de lærer noget litteratur udenad, for at kunne gengive dette og derved vise læreren, at de har styr på indholdet. Sådanne instrumentelle strategier forholdes der ligeledes til i rapporten *Picture Perfect*, hvor læring anføres som en viden, der skal tilegnes og udnyttes for at optimere individets positionering på uddannelsen. Læring får således en strategisk placering i et spil, hvor det udelukkende handler om, at andre kan se, at man er klog. Hertil spiller karakterer en betydelig rolle i individets fremstilling af sig selv som den dygtige elev (Sørensen et al. 2018: 34-35).

Når man taler om den magt, som karakterer har over de unges positionering, er det samtidig relevant at uddybe, hvordan de unge selv definerer en god karakter. Vores informanter har en klar holdning til, hvad de opfatter som en god karakter, og hvad de derfor stræber efter. Men de pointerer samtidig også, at de forventninger, som de har til sig selv, som regel er højere end hvad de har af forventninger til andre.

“I de fleste fag bliver jeg lidt ked af det, hvis jeg får mindre end 10 [...] 7 for mig er sådan lidt en irriterende karakter. Jeg føler ikke, at jeg kan tillade mig at sige, at det er en dårlig karakter, men jeg tror bare jeg tænker, at jeg kunne have fået 10 eller 12.

Interviewer: Men hvis andre får 7, er det så fint, tænker du?

Ja, fordi det er deres gennemsnit. Altså, det er der de normalt ligger. Hvor jeg tror, at jeg bare føler, at mit personlige gennemsnit er højere end det. Så jeg føler ikke, at jeg har præsteret lige så godt, som jeg kunne, hvis jeg får 7, eller 4 for den sags skyld. Det er ikke så godt.” (Anita).

Anita fortæller her, hvordan hun mener, at hun bør få 10 eller 12, hvis hun skal positionere sig som en af de dygtige i klassen. Samtidig beskriver hun, hvordan 7 opfattes som en irriterende karakter. Den er lige i midten af det hele, og selvom karakteren er fin nok, så kunne man alligevel have gjort det bedre. Igen bliver den individualiserede præstationsorientering relevant at have in mente. Ifølge artiklen *Picture Perfect*, kan præstationsorienteringen være medvirkende til at skærpe opfattelsen af “vinder-” og “taberpositioner” i uddannelsessystemet (Sørensen et al. 2018: 30). Derfor er det ikke nok for de unge at få en god karakter; de skal også opfattes som en af de dygtige af de andre. Dertil bliver karakteren 7 lige præcis, som Anita beskrev i oven-

stående citat, en irriterende karakter. Den er ikke dårlig, men den kunne godt have været bedre. Derfor kan det være svært for de unge at vide sig sikre på, hvordan andre vil bedømme dem ud fra karakteren 7. Anne fortæller i følgende citat, hvordan hun blev ked af det, da hun fik 7 i sin SRP (studieretningsprojekt, red.), men at det alligevel var okay, da de andre gav udtryk for, at de godt vidste, at hun var bedre end det.

“Men da jeg så så det 7-tal, der var det alligevel sådan, “arh”, det var ikke fedt. Det var det ikke, helt klart ikke. Også fordi der er mange, der har fået 10, sådan. Og der er mange, der er kommet hen til mig og har sagt, “hvad, har du fået 7?”. Så det var jeg da egentlig glad for, at folk også sagde sådan, “det forstår vi heller ikke, at du har fået”. Så det synes jeg da også er positivt, at folk godt ved hvor man ligger, på en eller anden måde.” (Anne).

I og med, at de andre ved, at Anne er bedre end et 7-tal, så er det lidt nemmere for Anne at acceptere karakteren 7. Dette understøtter samtidig det fremtrædende behov, der ses blandt de unge for at opnå social værdsættelse og anerkendelse gennem både ens faglige og sociale status. Når de unge rangerer hinanden ud fra de karakterer, de får, inddeles de unge ligeledes i sociale kategorier. Det er derfor ikke nok at være faglig dygtig, de unge skal også kunne begå sig socialt. Det er vigtigt, at man klassificeres på den rigtige måde, for ifølge vores informanter, må man hverken være for meget eller for lidt.

“Altså, jeg vil jo nok sige, at jeg er fint socialt begavet. Jeg kan godt lide at være den person som egentlig både er dygtig i skolen, men også kan gå i byen og være sammen med mine venner. At det ikke bliver sådan, at enten så er man stræberen, som ikke har venner, eller også er man den, der går i byen og ikke kan finde ud af det i skolen. Så synes jeg, at det er en værdi at kunne mødes på midten, på en eller anden måde.” (Anne).

Anne mener, at hun har fundet sin plads i klassen som både den faglig dygtige elev, samt den vellidte pige, som kan gå i byen og more sig med sine venner. Dette ser Anne som en værdi, da hun herved undgår at blive stemplet som stræberen uden venner, eller som “festaben”, der ikke kan fungere i skolen. Dette leder os til en undren over, hvordan de unge opfattes af de andre, hvis de ikke formår at balancere mellem at være faglig dygtig og at indgå i sociale relationer.

“Og jeg ved ikke, om det er et tilfælde, men den gruppe, der har det sværest socialt, er også den gruppe, der har det sværest fagligt. Og jeg ved ikke om det har en sammenhæng, eller om det er et tilfælde.” (Maria).

Citatet beretter, at en af vores informanter har den opfattelse, at det kan tænkes, at der er en sammenhæng mellem at klare sig dårligt fagligt og socialt. Dette kan indikere, at de unge, som ikke klarer sig særlig godt fagligt, vil have vanskeligt ved at blive accepteret socialt. Derved ses der yderligere belæg for, at karakterer har stor betydning for, om individet kan opnå anerkendelse i form af social værdsættelse. Ifølge rapporten *Stress i gymnasiet*, ses det tydeligt, at de elever, som har fået dårlige karakterer, har særligt vanskeligt ved at blive taget alvorligt af de andre elever, og opfattes samtidig som nogle, der ikke er værd at lytte til og bruge tid på (Nielsen & Lagermann 2017: 30). De unge, som får høje karakterer, er altså dem, som er mest interessante at omgås med.

“Der ligger en top 5 på de meget høje [dygtige, red.], der ligger måske en top 7 nederst, som næsten altid er lige ved dumpegrænsen, ikk? Men det er klart, at de er ikke lige så interessante som de høje [...] der er nogle forventninger, det tror jeg helt klart.” (Anne).

Da de unge får tildelt karakterer for deres præstationer i gymnasiet, opstår der naturligt en rangering blandt de unge, fordi der sættes tal på hinandens værdi. Denne rangering siger noget om, hvem man har lyst til at omgås, og der hersker en diskurs om, at det netop er de unge, som positionerer sig godt på karakterskalaen, som også er de unge, som er socialt populære. Dette lægger et pres på de unge om at skulle konkurrere med de andre, både for at opnå en position som den dygtige elev, samt den populære elev, som er interessant at omgås med.

Konkurrencestaten har affødt en diskurs om, at individet hele tiden skal have fokus på at optimere sig selv, for at være den perfekte udgave af sig selv. Dette er for at kunne indgå i konkurrence, både med andre individer og globalt set. I forlængelse af dette, er der derfor opstået en tendens til at sammenligne sig med andre individer.

“Og jeg tror problemet er, at karakterer gør, at man sammenligner sig med hinanden. Og jeg tror det er det, der er problemet, den her sammenligning og det der med, at alle vil selvfølgelig gerne være den bedste. Og det er et problem i et samfund, hvor man får de her karakterer, som man kan bruge til at sammenligne sig med hinanden. Hvor at

jeg tænker, at alle er jo nok gode til et eller andet, og det er der slet ikke nok fokus på, det her med det individuelle. Altså den individuelle person, som har nogle kompetencer, som ingen andre har.” (Maria).

Karaktergivning er med til, at de unge sammenligner sig med hinanden, og det vil automatisk forårsage, at de unge placerer hinanden på en hierarkisk rangliste. Denne rangering er således medvirkende til at bestemme, hvordan de unge definerer hinandens værd. Vi mener, at det er en bekymrende udvikling, at de unge hovedsagligt sammenligner sig med hinandens karakterer, da det medfører et kæmpe pres på dem. Samtidig vil de unge, som ikke formår at positionere sig fagligt godt, have svært ved at klare sig i uddannelsessystemet, og opnå anerkendelse derigennem. Dette vil bidrage til en yderligere polarisering, hvor vinder- og tabermentaliteten bliver mere fremtrædende blandt de unge.

“Og jeg tror nok også, at der er nogen, der går ned på det, fordi det betyder så meget. Enten så er man med på vognen, ellers er man ikke med på vognen [...] jeg kan foreslå mig, at man taber nogen i det der karakterræs.” (Anne).

Der er opstået en konkurrencelogik blandt de unge, som betyder, at de benytter sig af en mål-middel rationalitet. Her anvender de unge effektive instrumentelle midler for at nå deres mål om at positionere sig som den dygtige og anerkendelsesværdige elev. Individualiseringstendensen er meget fremtrædende, og man viger ikke for noget på sin vej, for at nå sine mål. Det betyder samtidig, at der ikke nødvendigvis tages hensyn eller drages omsorg for andre individer, da der blot er fokus på at få gode karakterer, som et middel til at nå sit mål. Dette leder os til at mene, at der er opstået et rigtigt, sort/hvidt perspektiv på konkurrence blandt de unge. Enten lykkes man i at få gode karakterer, ellers er man en fiasko. Dette presser de unge til konstant at udvise engagement og være aktivt deltagende i gymnasiet, for at sikre sig, at andre opfatter dem som fagligt dygtige og anerkendelsesværdige. Dette pres kan være meget udmattende for de unge, og vi kan derfor udlede, at den faglige klassifikation kan risikere at bidrage til et dårligt mentalt helbred.

Kønsdiskrimination

Et gennemgående tema blandt vores informanter er den differentiering, som de oplever, der udspiller sig mellem kønnene. Dette er særligt udbredt i gymnasieklasserne,

hvor både lærere og elever er medvirkende til at understøtte denne differentiering.

“Jeg tror også, at der er en holdning om, lidt stadigvæk på gymnasiet, desværre, at drengene er dem, der er gode til matematik og fysik, og pigerne er gode til sprog og det der. Og der synes jeg, at det er fedt.. Altså, det er måske også en af grundene til, at jeg valgte mat-fys, at det var sådan lidt, det skal de ikke bestemme. Sådan havde jeg det lidt, tror jeg. Så det passer mig rigtig fint, at jeg ligger i det gode felt. Især meget højt i matematik, og det ved de andre også godt. Så jeg har intet problem med at sige, “ja jeg fik 12 igen”, fordi.. Sådan lidt.. “Jeg er en pige og du er en dreng, og jeg fik højere end dig”. Det har jeg det faktisk fint med at sige.” (Anne).

Her fortæller Anne om den grundlæggende holdning, der forefindes på hendes gymnasium om, at pigerne er bedre til de ‘bløde’ fag, eksempelvis sprogfagene, hvorimod drengene er bedre til de ‘hårde’ fag, som matematik og fysik. Hun fortæller ligeledes, at hun bevidst udfordrer den forestilling om, at drenge er bedre end piger til eksempelvis matematik og fysik. Hun opfatter det samtidig som en personlig sejr, når hun får en højere karakter end nogle af drengene, og hun er stolt over at være god til matematik. Ifølge forskningsartiklen *Picture Perfect* er der en dominerende diskurs om, at drenge er ‘naturligt intelligente’. Dette hænger sammen med, at drenge i højere grad positionerer sig som ‘effortless achievers’. Med dette menes der, at det overordnede syn på drenge er, at de ofte ganske ubesværet opnår gode resultater i skolen, eller fremstår som dygtige elever. Denne diskurs gælder ikke for piger, som i større grad betragtes som hårdtarbejdende og ivrige efter at præstere, med større risiko for at fejle (Sørensen et al. 2018: 38). Dette kommer blandt andet til udtryk i det følgende citat, hvor lærernes forskellige syn på henholdsvis piger og drenge har betydning for de forventninger, lærerne har til dem hver især.

“...især lærerne ser meget hårdere på det, hvis en pige ikke klarer sig lige så godt, end hvis en dreng ikke klarer sig lige så godt. Og så bliver det også hårdere bedømt, for hvis en dreng og en pige klarer sig på, lad os sige samme måde, så kan pigerne godt kun få 4, men drengene kan stadig godt få 7. Det er virkelig det, at man adskiller.. Det er også derfor jeg især føler et rigtig stort pres, fordi jeg er en pige og fordi at der ligesom er en forventning om, at “jeg er præcis, og jeg er punktlig, og jeg laver altid mine ting [...] Så man forventer virkelig meget af pigerne.” (Mette).

Mettes ovenstående citat indikerer, at hun ikke føler sig anerkendt for sin faglige indsats, udelukkende på baggrund af hendes køn. Samtidig oplever hun lærernes forventninger som en stor belastning, idet hun skal "gøre sig fortjent" til anerkendelse. Disse forventninger differentierer sig markant fra de forventninger, som lærerne har til drengene. Mette oplever ligeledes, at lærernes syn på pigerne har enorm stor indflydelse på, hvilke karakterer pigerne får. Der er ikke plads til at fejle som pige, hvorimod der ikke stilles de samme krav til drengene. De får tværtimod højere karakterer end pigerne for den samme indsats. Og dette er ifølge Mette et stort problem.

"Der griner de [lærerne, red.], hvis de [drengene, red.] siger et eller andet forkert, hvor pigerne bare bliver ignoreret bagefter, sådan "nå" agtigt, som om, at det man virkelig har sagt er det dumme, der kunne blive sagt, hvor hvis drengene siger det, så er det sjovt. Det synes jeg faktisk er et rigtig stort problem, fordi det er ikke helt fair.. Selvfølgelig er de også lige så kloge og dedikerede, som vi [pigerne, red.] kan være, men det er som om, at det er lidt nemmere, hvis I forstår." (Mette).

Dette differentierede syn på piger og drenge i gymnasiet er også problematisk, da pigerne oplever at skulle kæmpe hårdere for at opnå indflydelse og respekt fra både lærere og drengene i klassen.

"Nu har vi jo en drengeklasse. Vi er 18 drenge og 8 piger. Og det er en mat-fys klasse, og man kan da godt mærke, at den er drengedomineret. Og der tror jeg også, at os piger, at det er sværere for os at få noget indflydelse på en eller anden måde i den klasse. Og det tror jeg, at jeg har brugt meget tid på, sådan at stå lidt fast og sige det jeg mener. Og det har man selvfølgelig fået nogle tæsk for nogle gange, men altså. Sådan er det." (Anne).

Anne beskriver her, hvordan hun oplever, at hun kan få verbale tæsk fra drengene i klassen, når hun står fast ved sine meninger, og gør opmærksom på dette. Anne oplever, at det gør det sværere at opnå en position i klassen; en attraktiv position som både en dygtig studerende og et respekteret individ. Citatet fortæller ligeledes, hvordan pigerne må kæmpe hårdere for at opnå en anerkendende status blandt drengene, i håbet om at blive hørt.

“Men man kan godt mærke, at nogle af de drenge, de har en anden måde at tænke på om piger end jeg har, for eksempel. Jeg tror måske, at jeg har brug for at markere mig lidt ekstra. Men det synes jeg også på en eller anden måde, at så får jeg også en anden respekt end mange af de andre piger, fordi at selvom jeg får nogle slag, så på en eller anden måde, så retter de lidt ind efter det. Det synes jeg jo er positivt. Så må man tage de slag, der så er. Det har jeg det fint med.” (Anne).

Her fortæller Anne ligeledes, hvordan hun har behov for at markere sig mere end de andre for at blive hørt. Det hænger også sammen med den sociale anerkendelse, som hun søger blandt sine klassekammerater. På trods af, at hun får nogle “slag” fra drengene, sætter det hende alligevel i en position af respekt, og hun oplever derved, at drengene retter ind efter det og lytter til hende. Og det er noget, der betyder rigtig meget for Anne.

Det kan udledes af dette afsnit, at vores informanter til hverdag oplever den dominerende diskurs om drenge som ‘naturligt intelligente’ og ‘effortless achievers’, som der redegøres for i forskningsartiklen *Picture Perfect*. Pigerne oplever blandt andet, at drengene lader til at have det nemmere, oftere får højere karakterer for samme indsats, og at lærernes gennemgående holdning er, at drenge er bedre til de matematiske fag. Samtidig har lærerne også meget højere forventninger til pigerne. Dette betyder for vores informanter, at de skal arbejde endnu hårdere for at opnå anerkendelse som en dygtig elev, og hele tiden kæmpe for at bevise deres værd, mens de oplever, at drengene får det foræret, bare ved at være drenge.

Opsamling

Den øgede individualisering skaber individer, som er sig selv nærmest. Samtidig har individualiseringen udviklet sig til at have mere fokus på rangordninger og personlige præstationer. Dette har medført, at de unge selv skaber sine muligheder for at positionere sig som den dygtige elev. Det individualiserede ansvar kan ofte opleves som en belastning for de unge og resulterer i, at de unge ikke har ressourcer til at hjælpe og støtte andre. Derved har individualiseringstendensen en direkte påvirkning på tabet af det solidariske fællesskab.

Fællesskabet i det faglige miljø er et fællesskab, hvor mange af de unge bruger størstedel-

en af deres tid, og ofte søger social anerkendelse gennem deres faglige præstationer. Det er ligeledes prestigefyldt for de unge at indgå i mange fællesskaber, men hvis der ikke er fælles værdier, vil fællesskaberne ikke være meningsfulde, og det vil ikke være muligt at opnå anerkendelse. Manglende social værdsættelse og anerkendelse kan lede til individets handlingslammelse, og dette kan risikere at have en negativ konsekvens for individets mentale helbred.

I relation til den faglige klassifikation, er der identificeret et behov hos de unge for at positionere sig som den dygtige og anerkendelsesværdige elev, da de unge har tendens til at inddele hinanden i grupper, ud fra deres karakterer. Det er i det tidligere afsnit blevet tydeliggjort, at tabet af det solidariske fællesskab har medført en manglende social anerkendelse for de unge. Dette har ført til, at de unge oplever et større pres for at opnå gode karakterer, for derigennem at blive opfattet som en af de dygtige, og derved blive anerkendt. Der eksisterer en vinder- og tabermentalitet, som meget hårdt opstillet betyder, at enten får man gode karakterer og er en vinder, eller også får man dårlige karakterer og klassificeres som en taber. Hvis de unge positioneres som en vinder, vil det automatisk også betyde, at de er anerkendelsesværdige, både fagligt og socialt set. Slutteligt har vi inddraget temaet kønsdiskrimination. Her bliver det præciseret, hvordan vores informanter oplever et differentieret syn på piger og drenge på deres gymnasiale uddannelser. Særligt lærere synes at have integreret en diskurs om, at drenge er 'naturligt intelligente', og derved ubesværet viser sig bedre til de matematiske fag, mens pigerne i højere grad må arbejde hårdere for at positionere sig som en dygtig elev blandt drengene. Samtidig forventer lærerne også en del mere af pigerne, end af drengene. Vi undrer os over, om det kan tænkes, at pigerne har et målbart dårligere mentalt helbred end drenge, fordi der forventes mere af dem, og at der som følge heraf lægges et større pres på pigerne?

5.3 Kapitel 3: De unges mentale helbred & trivsel

5.3.1 Helbred, egenomsorg og sårbarhed

Dette afsnit vil beskæftige sig med de unges fysiske og mentale helbred, særligt hvordan disse hænger sammen og influerer på de unges overordnede trivsel. Ligeledes vil vi inddrage de unges egenomsorg, og der vil diskuteres vigtigheden af, at de unge formår at drage omsorg for sig selv. Slutteligt vil vi inddrage de unges sårbarhed, samt hvordan denne påvirkes af de ydre krav.

Fysisk og mentalt helbred

Indledningsvist henviste vi til WHO's definition af mental sundhed fra Sundhedsstyrelsen. Denne definition lægger vægt på menneskers generelle helbredstilstand, hvori den beskriver, at menneskers oplevelse af trivsel hænger sammen med, hvordan mennesker formår at håndtere de daglige udfordringer, stress samt de fællesskaber, som de indgår i. Her er det interessant at kigge nærmere på, hvilke faktorer der i menneskers liv er medvirkende til, at mennesker har svært ved at håndtere de daglige udfordringer. Den Nationale Sundhedsprofil fra 2017 giver et statistisk blik på, hvordan målgruppen unge mellem 16-24 år oplever deres eget mentale helbred samt livstilfredshed. Ifølge disse data oplever 23,8% af pigerne mellem 16 og 24 år at have et dårligt mentalt helbred. Samtidig oplever 40,5% af pigerne fra samme aldersgruppe et højt stressniveau (Sundhedsstyrelsen 2018: 21+26). Der er ligeledes undersøgt unges subjektive oplevelse af livstilfredshed, hvor 28% af unge kvinder på 19 år og derover har en lav score af oplevet trivsel. Det er særligt kvaliteten af de sociale relationer, eksempelvis mobning, gode venner samt trygge relationer, som har en betydning for, hvordan de unge oplever at have en følelse af trivsel (Komiteen for Sundhedsoplysning 2016: 13). I foregående kapitel redegjorde vi for, hvordan de unge kan opleve et tab af fællesskab på baggrund af den stigende individualisering. Dette kan have en betydning for, hvordan de unge trives, både fysisk og mentalt. Vi vil i dette afsnit beskæftige os med de unges oplevelser af deres fysiske og mentale helbred, samt hvordan dette påvirker deres overordnede trivsel.

I rapporten *Stress i gymnasiet* beskrives forskellige stresssymptomer, som de unge kan opleve, når de er under et stort pres. Disse stresssymptomer kan vise sig som tristhed, udmattelse, tankemylder, humørsvingninger, søvnforstyrrelser, og koncentrationsvanskeligheder (Nielsen & Lagermann 2017: 9). Særligt søvnforstyrrelser er et stort prob-

lem for vores informanter, og ofte medfører søvnforstyrrelser flere symptomer på stress.

“Ja, der har været tider, hvor jeg enten har været rigtig ked af det eller jeg har været stresset, så jeg ikke har kunne sove. Og så er man jo endnu mere træt næste dag.” (Anita).

Ydermere udtaler Mette, at hun i en periode fik ordineret angstmedicin:

“Jeg fik det i en periode, hvor jeg også fik sovepiller, fordi jeg ikke kunne sove om natten, så fik jeg sådan nogle specielle, som ikke er rigtige sovepiller, men noget man godt må få, når man er under 18 år [...] Hvis jeg sidder i et lille rum i klassen er jeg begyndt at få sindssygt meget, hvor jeg begynder at hyperventilere. Og det har også været et problem til min eksamen, hvor jeg også besvime. Min læge siger, at det er en blanding af stress, angst og klaustrofobi.” (Mette).

Citaterne eksemplificerer netop de førnævnte stresssymptomer, idet både Anita og Mette udtaler, at de oplever besvær med at kunne sove, og Mette har sågar været nødsaget til at tage både angstmedicin og sovepiller. Vi kan her stille os undrende overfor, om de krav, som de unge dagligt møder i gymnasiet, simpelthen er for krævende for dem, og at de derfor udvikler stresssymptomer, som kan være medvirkende til udviklingen af et stigende dårligt mentalt helbred. Eller er det tænkeligt, at de unge ikke besidder de rette ressourcer til at håndtere de krav, de stilles overfor? Dette har vi ikke evidensbaseret belæg for at kunne konstatere. Men det er dokumenteret, at individer som oplever at have svært ved at håndtere de daglige udfordringer og stress, kan udvikle mistrivsel og være i risiko for at forværre deres mentale tilstand (Sundhedsstyrelsen). Det dårlige mentale helbred kan i de unges tilfælde føre til, at de ikke kan finde mening i at være en del af et uddannelsessystem. Ifølge Antonovskys teoretiske anskuelse om meningsfuldhed, er det vigtig for mennesker, at de kan finde mening i de ting og begivenheder, som de dagligt engagerer sig i. Mennesker skal føle, at de ting, som de engagerer sig i, giver mening for dem, på både kort og lang sigt (Antonovsky 2000: 36). Men for de unge kan de mange krav i gymnasiet i værste fald føre til, at de mister motivationen, og derved ikke finder det værdifuldt nok at engagere sig i gymnasiet længere.

“Jeg synes virkelig virkelig at det er hårdt hvis man går op i det eller det er noget man brænder for. Hvis man skal yde sit bedste, er det utrolig hårdt og tidskrævende.”
(Mette).

Som ovenstående citat antyder, kan det være en frustrerende følelse at gå på gymnasiet. Det kan for mange unge handle om at finde en balance mellem sit engagement og de daglige opgaver i gymnasiet. Denne balance kan for nogle unge være vigtig i forhold til at vedligeholde sine fritidsinteresser ved siden af gymnasiet. Ifølge Rosa har acceleration af livstempoet bidraget til, at vi mennesker har et ønske om at kunne gøre flere ting på kortere tid, og dette kan medføre, at tiden opfattes som knap, stressende og forjaget (Rosa 2014: 27). Tiden er for de unge blevet en vigtig faktor, og trods de dagligt er underlagt et stort tidspres i gymnasiet, er der dog nogle unge, som formår at prioritere fysisk aktivitet, som er en lige så vigtig del af deres liv.

“..gymnastikken giver mig helt klart et pusterum i min hverdag, hvor at for det første er det noget, jeg kan lide at lave, og føler, at jeg er god til [...] hvis det er at skolen er dum eller irriterende, så føler jeg i hvert fald, at jeg kan finde ud af at være der. Jeg underviser også selv, så det er for mig et tidspunkt på ugen, hvor at jeg ligesom, uanset hvor mange lektier og opgaver jeg har, ved jeg, at jeg skal til træning uanset hvad, og så må jeg nyde det.” (Maria).

Ovenstående citat fra Maria indikerer, at nogle unge formår at prioritere sport ved siden af gymnasiet, også selvom det måske har en konsekvens for de lektier, som de unge er påkrævet. Men det er ikke alle unge, som får skabt en balance mellem skolen og fysisk aktivitet.

“Altså, siden gymnasiet har jeg taget 15 kg på, så bare generelt det der med, at du ligger i din seng og skriver hele dagen. Så du får ikke noget motion, du er ikke særlig sund. Du sidder meget i mørket, hvis det giver mening.” (Mette).

Ovenstående citat kan tyde på, at nogle unge har svært ved at balancere mellem det pres, gymnasiet stiller til dem, og samtidig finde overskud til at prioritere fysisk aktivitet i hverdagen. Den fysiske aktivitet er ifølge Sundhedsstyrelsen en meget vigtig prioritet, da fysisk aktivitet er vigtigt for menneskers udvikling af mental sundhed, og hvor

inaktivitet kan medvirke til et dårligere mentalt helbred (Sundhedsstyrelsen 2018: 24).

“Jeg tror jeg er meget krop-sind afhængig. De fungerer meget sammenhængende med mig. Søvnæssigt og stressmæssigt, og hvad jeg spiser og hvor meget motion jeg dyrker. Hvis jeg ikke har sovet nok, det kan jeg sagtens mærke. Hvis jeg har spist usundt eller ikke fået næring nok, det kan jeg også godt mærke. Jeg tror jeg kan mærke det hele.”
(Anne).

Anne beskriver i ovenstående citat, hvordan hendes krop og sind hænger sammen, og at det derfor er vigtigt for hende at sove og dyrke motion i tilstrækkelig grad, for at bibeholde et godt mentalt helbred. De unge er således bevidste om, at fysisk aktivitet giver dem mere energi og overskud, og det er samtidig med til at styrke deres ressourcer, i forhold til at kunne håndtere det pres, som de stilles overfor i gymnasiet. De unge må derved prioritere at drage omsorg for sig selv, da det kan give dem de bedste forudsætninger for at leve op til de mange krav, der stilles til dem.

Egenomsorg

De unges fortællinger bærer præg af, at de står over for en konstant balancering og prioritering af ydre krav og egne personlige behov. Disse ydre krav og de personlige behov kan være modsætningsfyldte, og da de unge ofte føler sig pressede af de mange ydre krav, vil de anstrenge sig for at leve op til alle disse. Derved vil de unges egenomsorg blive nedprioriteret, og de unge vil være i risiko for at opleve symptomer på stress. Ifølge rapporten *Stress i gymnasiet* benytter de unge strategier til at balancere mellem ydre krav og deres mulighed for at drage omsorg for sig selv. Disse strategier kan være sårbare, da de unge skal udtænke strategier til at balancere komplekse og mangeartede krav i en hverdag, som er præget af forandringer og usikkerhed (Nielsen & Lagermann 2017: 40-41).

“Der er tit, hvor jeg har siddet oppe til kl. 2-3 om natten for at gennemføre det [lektier, red.]. Så har man jo bare siddet så færdig i timerne, og så har det været sådan; “har du været i byen i går aften?” Nej jeg har siddet og lavet lektier. “Nå, men hvorfor strukturerer du ikke din tid noget bedre?” (Mette).

Særligt strukturering af ens tid anses som en vigtig faktor for at formå at leve op til de mange krav, og samtidig undgå at blive så belastet, at det har konsekvenser for ens egen-

omsorg. Det er dog vanskeligt for de unge at skulle strukturere deres tid, når kravene om mange lektier og afleveringer er så konstante og massive, at de unge simpelthen ikke har mulighed for at nå i mål, uanset hvor godt de strukturerer deres tid. Mette fortæller i ovenstående citat, at hun ofte laver lektier til langt ude på natten. Konsekvenserne af denne strategi er, at Mette ikke får den anbefalede søvn på 8-10 timer (Komiteen for Sundhedsoplysning 2015: 16), og derved har problemer med at fungere i skolen den næste dag. Ifølge rapporten *Stress i gymnasiet* benytter de unge en 'kamp' strategi, når de anstrenger sig for leve op til de mange krav, der stilles dem, her især den store mængde af læsning og afleveringer, hvor natten tages i brug for at komme i mål. Det er dog en proces, som bliver selvforstærkende, da kravene om de mange afleveringer og mængden af læselektier, som de unge har for til hver dag, fortsætter, og de unge vil derfor konstant være aktive, og de vil ikke få den hvile, som de har brug for (Nielsen & Lagermann 2017: 18-19).

"...jeg bliver bare rigtig træt. Og så får jeg svært ved at koncentrere mig i skolen. Og så bliver skolen også lige pludselig hårdere, fordi så er der lige pludselig også nogle ting, som man går glip af, som man bliver nødt til at læse op på derhjemme [...] så bliver jeg nødt til at lave mine lektier om natten, og så falder jeg så i søvn efter skole. Og så er man ligesom inde i sådan en ond cirkel, hvor man bliver nødt til at arbejde om natten, og det er rigtig dumt for ens krop." (Maria).

Denne strategi om at lave lektier om natten kan betegnes som en uhensigtsmæssig strategi, da den både er ensidig og dysfunktionel (Nielsen & Lagermann 2017: 41). Antonovsky beskriver de krav, som individet udsættes for, som stressfaktorer. Stressfaktorer kan være udviklende og gavnlige, hvis individet formår at håndtere dem. Håndterbarhed er ifølge Antonovsky en belastningsbalance, som afhænger af, om individet føler, at det har ressourcerne til at overskue og håndtere de krav, som det stilles overfor (Antonovsky 2000: 31+ 36). Når de unge ikke formår at lave de mange lektier, og ofte sidder til langt ud på natten, kan det betyde, at de unge ikke har ressourcerne til at håndtere presset om lektierne. I stedet vil lektierne blive en stressfaktor for de unge, og det vil påvirke deres helbred og livskvalitet i en negativ retning.

Anne oplever det som meget stressende at skulle lave lektier om natten og sove efter skole. Hun benytter i stedet en strategi, hvor hun nedprioriterer hendes søvn, og derved føler hun selv, at hun bedre kan strukturere sin tid i løbet af dagen. Tid er nem-

lig en mangelvare for Anne, og hun er ofte under et stort tidspres i hverdagen.

“Og der er rigtig mange, der sover efter skole. Altså, så laver de den der, sover 5 timer om natten, følger ikke rigtig med i skolen, men så sover de måske 2-3 timer efter skole, og så kan de holde igen. Det ville stresser mig vanvittigt meget, hvis jeg bare sov, fordi så spilder jeg min tid, og det har jeg bare ikke tid til. Og så nedprioriterer jeg det bare.”
(Anne).

Med udgangspunkt i Rosas teori om acceleration af livstempo (Rosa 2014: 27) kan man argumentere for, at de unge i gymnasiet er underlagt et pres om et stramt tidsregime. De unge lever med en konstant følelse af at have travlt, der er hele tiden noget, der skal læses eller en aflevering, der skal skrives. De unge forsøger at strukturere og derved optimere deres tid bedst muligt. Men når dette ikke løser problemet med den store lektiebyrde, må de inddrage flere timer i døgnet, og nedprioritere eksempelvis deres søvn. Det ses tydeligt, hvordan de unge føler, at de ikke har noget valg, hvis de skal leve op til de mange krav, som de stilles over for. Konsekvensen af dette stramme tidsregime kan være, at de unge mister fornemmelsen af dem selv, både fysisk og mentalt, og føler sig fremmedgjorte i livet.

“...jeg tror, at for mit vedkommende, der bliver jeg nødt til på længere sigt at blive bedre til at passe på min krop. Man ved jo godt, at det ikke er sundt, og man ved hvor meget søvn man skal have som teenager og hvor vigtigt det er for hjernen og sådan noget. Og det har jeg overhovedet ikke ordentlig respekt for.” (Anne).

Anne fortæller her, at hun er opmærksom på, at hun godt kunne blive bedre til at passe på sig selv og få den søvn, hun har behov for. Det er på nuværende tidspunkt ikke en prioritet for Anne, men hun kan mærke, at det kan have konsekvenser for hendes krop, hvis ikke hun formår at passe på sig selv. Maria fortæller i nedenstående citat, hvordan fysisk aktivitet giver hende psykisk afslapning, og dette bidrager til et mentalt overskud samt ressourcerne til at klare de mange krav.

“...psykisk afslapning er for mig virkelig virkelig vigtigt, hvor at fysisk afslapning måske er.. Nu er det jo ikke fordi, at man laver så meget andet end at sidde foran computeren og lave lektier. Så det er ikke fordi, at ens krop sådan fysisk er belastet. Så det er helt

klart den psykiske afslapning, og den kommer helt klart for mig, når jeg træner. Så det er også derfor, at det har været så vigtigt for mig.” (Maria).

Marias strategi om at prioritere hendes gymnastik, fordi det gør noget godt for hende, betyder, at hun lytter til sine personlige behov og formår at drage omsorg for sig selv. Det er en essentiel egenskab for de unge at besidde evnen til at kunne drage omsorg for sig selv. De unges hverdag er præget af mange forskellige krav om at præstere, og disse krav kan belaste de unge i særlig høj grad, hvis de unge ikke selv formår at balancere mellem de mange ydre krav, og deres egne kropslige og følelsesmæssige behov. Kravene vil i sidste ende blive u håndterbare, og de unges mentale helbred og trivsel vil blive belastet.

Sårbarhed

I de to foregående afsnit analyserede vi de unges fysiske og mentale helbredssituation, samt hvordan de unge formår at drage egenomsorg for sig selv, i forhold til det pres de møder i gymnasiet. Det blev i den forbindelse påvist, at de unges fysiske aktivitetsniveau er en betydelig faktor for, hvordan de unge styrker deres mentale ressourcer, og derved bliver bedre rustet til at modstå de daglige stressfaktorer. Det blev ligeledes tydeliggjort, at hvis de unge ikke oplever at kunne håndtere de krav og det pres, som de stilles overfor i gymnasiet, vil det gøre dem mere sårbare, og derved vil de unge være i højere risiko for at udvikle et dårligt mentalt helbred.

Men det er ikke bare i gymnasiet, at de unge føler sig pressede. Vi lever i en kultur, hvor vi presser os selv konstant, og på alle områder i vores liv. Særligt for de unge har præstationsorienteringen medvirket til en performance-kultur; de unge har integreret en vigtighed af at gøre sig selv interessante for andre, vise sin personlige livsstil frem på sociale medier, og fremstille sig selv som succesrig og velfungerende i livet (Sørensen et al. 2018: 27-28). Særligt er det vigtigt for de unge at jage det gode liv. Hertil er kroppen blevet et projekt, som skal dyrkes, udvikles og forfines (Ibid.: 40). Brinkmann taler om, at sundhed er blevet en superdiskurs i vores samfund. Det er således blevet en dominerende værdi at være sund og dyrke sin krop derefter; man skal holde sig fit, sund og attraktiv. Den sunde krop forbindes oftest med et slankt ydre, og det opleves derfor som uacceptabelt at være tyk, og derved usund. Manglende sundhed kan nemlig resultere i, at individet ikke opnår det gode liv (Brinkmann 2017: 9). Kroppens ydre

er således blevet et projekt for mange unge, og der foregår i stigende grad en idealisering af et bestemt kropsideal. Dette kropsideal er skabt via den øgede tilgang, de unge har til den kommercielle medieverden, hvor de unge nu har mulighed for at følge med i blandt andet fotomodellers og andre kendtes liv. De unge bliver således konstant eksponeret for kropsidealer på de sociale medier, som de kan måle sig med. Dette har samtidig medvirket til en øget bevidsthed om, at kroppen er formbar, og at kroppens ydre er ens eget ansvar. Derved er de unges ydre blevet et bevis på, hvor gode de er til at forvalte dette ansvar; hvis din krop opleves som en succes, associeres det samtidig med, at man er succesfuld. Men hvis din krop derimod opleves som en fiasko, så må det således betyde, at man er en fiasko (Illeris et al. 2009: 236).

Dette enorme pres om at præstere på alle områder i de unges liv, medvirker til en øget sårbarhed, da de mange krav belaster de unge. Idealet om at være perfekt medfører en overhængende fare for at fejle, og de unge er særligt udsatte for at blive sårbare og udvikle stresssymptomer. I dette afsnit om de unges sårbarhed er det væsentligt at kigge nærmere på hvilke faktorer i gymnasiet, som er medvirkende til, at de unge føler sig særligt udsatte og ekstra sårbare i deres privatliv.

“Det er klart, når man ikke har lige så meget overskud. Det kan jeg godt mærke nogle gange, så kan man lige hurtigere blive nedtrykt eller presset, eller sådan lidt stresset.”
(Anne).

De mange krav, som de unge både stilles af gymnasiet og dem selv, kan være med til at belaste dem i sådan en grad, at det går ud over deres sårbarhed. Den øgede sårbarhed ses blandt andet i de unges manglende overskud samt følelse af stress og nedtrykthed. De unge er i nogle tilfælde så belastede, at de ikke evner at drage omsorg for andre end sig selv.

“Nogle gange så lader vi én være, hvis man måske ikke lige selv har overskud til at løfte en anden op, eller så prøver de ligesom at skabe en god stemning. Det synes jeg er meget forskelligt, det kommer faktisk også rigtig meget an på timerne vi har på en dag. Fordi hvis man ligesom ved, at man skal være sammen en hel dag, for så prøver man lidt, men hvis det er to moduler eller et eller andet som er 3 timer, så tænker mange, nå så lader man bare den person være.” (Mette).

Dette tyder på, at de unge er så pressede, at de ikke har overskud til at drage omsorg for andre, som har behov for omsorg. Det kræver ressourcer at løfte andre op, hvis de har en dårlig dag, og det kan kræve flere ressourcer, end de unge har til rådighed. Det kan betyde, at de unge, som har det dårligt, vil opleve, at det er svært at føle sig forstået og accepteret af deres klassekammerater. Det er således rigtig svært for de unge at udvise sårbarhed, når de ikke bliver mødt med forståelse fra andre.

“Jeg tror, at folk bare tager lidt afstand fra en. Der kan man sige, at det er jo også alt efter hvilken person man er, men det kunne jo være rart, at der var nogen, der kom hen og talte med en om det, og spurgte, hvad der var galt. Jeg synes ikke, at der er helt vildt meget omsorg. Men det er nok også det med, at alle ikke er venner, de er mere bare kammerater.” (Anita).

Her udtrykker Anita et ønske om, at hendes klassekammerater ville være bedre til at drage omsorg for hinanden. Men er manglen på omsorg for hinanden et udtryk for en individualiseret tankegang blandt de unge, hvor de kun hjælper andre, hvis det giver dem noget igen? Har de unge således en nyttekalkulerende adfærd i interaktionerne med hinanden? Vi kan stille os undrende overfor, om dette er et bevidst valg fra de unge, eller om det simpelthen er et udtryk for deres manglende ressourcer til at håndtere andres sårbarhed.

Opsamling

De unge oplever, at den fysiske aktivitet hænger sammen med deres mentale helbredstilstand. Når de unge er meget pressede af de mange ydre krav, belaster det dem både fysisk og mentalt, og de er derved i risiko for at opleve stresssymptomer, såsom tristhed, udmattelse, søvnforstyrrelser og koncentrationsvanskeligheder. De unge oplever ligeledes, hvordan balancen mellem de mange lektier og fysisk aktivitet bidrager til et mentalt overskud samt flere ressourcer til at håndtere de mange krav i hverdagen. Et dårligt mentalt helbred kan medføre en oplevelse af meningsløshed for de unge, og derfor er egenomsorg vigtig, heriblandt tilstrækkelig søvn og fysisk aktivitet.

Den konstante balancering og prioritering mellem de ydre krav og de unges personlige behov kan være modsatrettede. Ofte vil de unges egenomsorg blive nedprioriteret, til fordel for de mange ydre krav. De unge benytter sig af flere forskellige strategier til at

balancere de mange krav, særligt lektier. Her er det især strukturering af tid, som er vigtig. De unge lever under en konstant følelse af at have travlt, de har ikke tid til hvile. For at kunne nå at lave alle sine lektier, tager mange unge ofte natten i brug. Dette sætter de unge i risiko for at udvikle stresssymptomer, da egenomsorg i form af søvn bliver nedprioriteret. Konsekvenserne af dette er, at de unge kan miste fornemmelsen af dem selv, og det kan påvirke deres helbred og livskvalitet i en negativ retning.

De unge oplever at blive presset på mange områder i deres liv, særligt i forhold til fremstillingen af sig selv som succesrig og velfungerende. Det er ydermere et krav for de unge at gøre sig interessante og attraktive overfor andre, og her er sociale medier en essentiel platform. Det er dog ikke alle unge, som har de fornødne ressourcer til at håndtere de mange krav. De mange krav vil opleves som en belastning, og de unges sårbarhed øges. Det er blandt andet de mange krav, som de unge møder i gymnasiet, som er med til at belaste dem. Det kan medføre, at de unge bliver modløse og opgivende, og dette kan komme til udtryk ved nedsat overskud, meningsløshed samt dårligt mentalt helbred. Det kan diskuteres, om de unge bevidst vælger at bruge deres ressourcer på dem selv, eller om de helt grundlæggende ikke magter at håndtere andres sårbarhed.

6. Konklusion

I nærværende speciale har vi besvaret følgende problemformulering:

Hvordan oplever de unge på gymnasiale uddannelser samfundets krav, og hvordan håndterer de unge disse krav?

Gennem dette speciale har formålet været at opnå en forståelse af, hvordan unge på gymnasiale uddannelser oplever samfundets krav, samt hvordan de unge formår at håndtere disse krav. Vores forståelse af kravene bygger på et teoretisk fundament om sociale patologier, som fastslår, at disse krav er uundgåelige betingelser i samfundet, som kan have negative konsekvenser for individet.

Vi har inddelt analysen i tre overordnede kapitler, som hver især beskæftiger sig med et område i de unges liv. Hertil analyseres flere temaer, som er udledt gennem vores empiriske datamateriale. I en kombination af vores empiriske datamateriale, allerede eksisterende empiri samt teori, har vi haft mulighed for at udfolde problemstillingen, og derigennem skabe nye fund, som kan bidrage med viden til en forståelse af den kompleksitet, der ses i denne problemstilling. Det har således været muligt at belyse problemstillingen fra flere parametre og niveauer, og derved opnå et nuanceret syn på de faktorer, som bidrager til de unges sårbarhed.

Vi vil i det følgende konkludere på de væsentligste fund, som vi har identificeret gennem analysen. Denne konklusion udformes i tre inddelinger, som hver især inddrager fund fra hvert kapitel i analysen, og derved besvarer hvert underspørgsmål. Slutteligt

vil vi samle konklusionens vigtigste fund i et sammendrag, som vil tydeliggøre, hvorfor denne problemstilling kan anses for at være et socialt problem.

De makrosociologiske betingelser

I kapitel 1 i vores analyse beskæftiger vi os med *hvordan de unge oplever de uddannelsespolitiske krav, som de stilles overfor på de gymnasiale uddannelser*. Dette kapitel omhandler temaerne konkurrencestaten, præstationsorientering, den politiske indflydelse og strukturen i gymnasiet. Vi inddrager teori af Honneth, Antonovsky, Petersen, Ehrenberg og Rosa.

Under temaet **konkurrencestaten** fandt vi frem til, at de samfundsmæssige forandringstendenser er styret af en øget globaliseret konkurrence. Denne konkurrenceorientering har således skabt et individuelt pres på de unge i gymnasiet om at præstere, så de efterfølgende kan positionere sig på arbejdsmarkedet. Denne konkurrenceorientering er noget, som i høj grad præger de unges hverdag i gymnasierne. Der hersker gennem den øgede konkurrenceorientering en præstationskultur, hvor indførelsen af nationale og internationale tests, samt et øget fokus på karakterer, lægger et pres på de unge i gymnasiet om at præstere bedre og mere effektivt. Hvis de unge ikke har ressourcerne til at håndtere de mange krav om at præstere, kan det gå ud over deres mentale helbred.

Præstationsorienteringen har medført en diskurs blandt de unge i gymnasiet om, at perfektion er den normative position, som der stræbes efter. I denne forbindelse ses det, at denne positionering har betydning for, om de unge opfattes som succesfulde mennesker. Disse skærpede krav om, at de unge skal indtage en position om at fremstå perfekte, presser de unge, og medvirker samtidig til, at de kan opleve mistrivsel. De unge måler sig selv og andre mod denne norm om det perfekte, og hvis normen ikke kan opnås, vil de unge føle det som en individuel fiasko. Det vil derfor blive vanskeligt for de unge at opnå anerkendelse og social værdsættelse. Dette kan føre til en oplevelse af meningsløshed og handlingslammelse, som i værste fald kan resultere i et dårligt mentalt helbred, som kan komme til udtryk ved enten stress, angst eller depression.

Den politiske indflydelse påvirker de unges deltagelse i gymnasiet. Regeringen har vedtaget nogle reformer, som blandt andet har medført et skifte i formålet med de gymnasiale uddannelser. Disse reformer medfører krav om, at de unge hurtigt skal gennem

uddannelsessystemet, og samtidig være i konstant bevægelse. De unge oplever således et større pres efter disse reformers indsættelse. Reformerne strammer grebet om de unge, og det kan udledes, at der heraf er skabt en ungdom, hvor hver fjerde unge ifølge Sundhedsstyrelsen har et dårligt mentalt helbred.

Strukturen i gymnasiet sætter ligeledes rammerne for de unges deltagelse i gymnasiet. Denne struktur kan være med til at lægge et pres på de unge, særligt i forhold til lektiemængden, idet gymnasiet fremstiller krav om, at de unge skal udarbejde et vis antal afleveringer samt læse til alle timerne. De unge oplever dog, at den daglige lektiebyrde er så stor, at de ofte er nødt til at tage natten i brug for at nå at få lavet alle lektierne. Når de unge ikke kan nå det, kan lektierne opleves som meget uoverskuelige for dem. Når situationen føles uoverskuelig og uhåndterbar, kan det medføre, at de unge oplever meningsløshed. Derved bliver lektierne en stressfaktor, som belaster de unge i en sådan grad, at det kan gå ud over deres helbred.

Håndtering af fællesskaber i gymnasiet

I kapitel 2 analyseres de faktorer, som har indflydelse på, *hvordan de unge håndterer at indgå i fællesskaber på de gymnasiale uddannelser*. I dette kapitel har vi identificeret temaer, som omhandler individualisering, tab af fællesskab, faglig klassifikation, karakterer og kønsdiskrimination. Hertil har vi inddraget teori af Petersen og Honneth.

Individualisering har udviklet sig til at være en integreret del af ungdomslivet. Individualiseringens udtryk kan i dag betegnes som en 'hård' individualisering, hvor orienteringen mod rangordninger, præstationer og inddelinger har indtaget en vigtig position. Denne hårde individualisering har medført et fokus på de individuelle præstationer, som i forlængelse af dette har foranlediget en begrænsning af det solidariske fællesskab. Holdånden er fraværende, og det er særligt de unges egne præstationer, som skal hjælpe de unge til at positionere sig som den dygtige elev blandt sine klassekammerater. Dette betyder ligeledes, at de unge ikke prioriterer at hjælpe dem, som måske har problemer med det faglige stof, medmindre at dette bidrager til, at de selv kan positionere sig bedre. Da idealet er at være en dygtig og flittig elev, udledes det i samme forbindelse, at de unge, som ikke formår at positionere sig som dette, bliver den gruppe af unge, som de andre ikke gider at hjælpe. Derved kan individualiseringen være medvirkende til at underminere de unges fællesskabsfølelse.

Dét at indgå i meningsfulde fællesskaber har en stor betydning for de unges opnåelse af anerkendelse samt både det fysiske og mentale helbred. Normen, og det der anses som et succeskriterium for de unge, er dog at indgå i mange fællesskaber, uagtet om de er meningsfulde eller ej. Det kan dog være vanskeligt for de unge at leve op til denne norm i en individualiseringskultur, og det vil medføre en følelse af at være en fiasko, hvis de unge mislykkes. I analysen inddrages **Honneths** teori om anerkendelse, hvor der argumenteres for, at individualiseringen har ført til, at de unge har et øget behov for at blive anerkendt for sine personlige egenskaber, altså det som Honneth betegner som den sociale værdsættelse. De unge stræber efter individuel prestige i håbet om at blive opfattet som en anerkendelsesværdig elev, og derved blive anset som en vinder af de andre. Det kan derfor konkluderes, at de unge, som ikke formår at positionere sig som fagligt dygtige, vil risikere ikke at opnå anerkendelse, og som følge af dette stå uden for fællesskabet. **Tabet af fællesskab** vil resultere i, at de unge ikke opnår anerkendelse, og dette kan have konsekvenser for de unges mentale helbred og trivsel.

Fællesskabet i gymnasiet er blevet erstattet af en strategisk tilgang, når det kommer til de unges opnåelse af anerkendelse. Dette har medført en konkurrencelogik blandt de unge, som betyder, at de unge benytter sig af en mål-middel rationalitet. Her anvender de unge særligt **karakterer** til at rangere hinandens værdi, og inddeler hinanden i grupper, som definerer deres faglige evner. Hertil følger en diskurs om, at jo højere karakter de unge får, jo mere er de værd. Denne **faglige klassifikation** styrker de unges behov for at positionere sig som den kloge i klassen. Denne status blandt de andre giver nemlig mulighed for at opnå anerkendelse. Karakterer bliver derved midlet til at opnå anerkendelse, og samtidig undgå at blive klassificeret som "taberen". Dette kræver af de unge, at de besidder nogle instrumentelle strategier, hvor de er i stand til at tænke strategisk og overveje, hvordan de bedst muligt kan opnå gode karakterer, og derved vise andre, at de er kloge. Karakterer bruges ligeledes til at inddele hinanden i sociale kategorier. Det kan derfor udledes, at de unge, som ikke klarer sig særlig godt fagligt, vil have vanskeligt ved at blive accepteret socialt. De unge må anvende effektive instrumentelle metoder for at nå deres mål om at positionere sig som den dygtige og anerkendelsesværdige elev, samt den populære elev, som er interessant at omgås med.

Vi har ligeledes identificeret en **kønsdifferentiering** mellem piger og drenge, som har betydning for de unges positionering i gymnasiet. Vores informanter påtaler en grun-

dlæggende holdning blandt gymnasiets lærere samt drengene i klassen om, at piger er bedre til sprogfag, mens drenge er bedre til de matematiske fag. De unge oplever i denne forbindelse, at drengene ubesværet opnår gode resultater i skolen, og derved positionerer sig som dygtige elever, mens pigerne i større grad må kæmpe for at opnå gode karakterer samt en anerkendende status.

Mentalt helbred og trivsel

I kapitel 3 analyseres den *påvirkning, som samfundets krav har på de unges oplevelse af deres fysiske og mentale helbred*. Vi inddrager temaerne fysisk og mentalt helbred, egenomsorg samt sårbarhed. Ligeledes inddrages der teori af Brinkmann, Illeris, Antonovsky og Rosa.

De unges **fysiske helbred** er vigtigt for deres udvikling af mental sundhed. Fysisk aktivitet giver de unge mere overskud og ressourcer til at håndtere det pres, som de oplever i gymnasiet. Det kan dog være svært for de unge at balancere mellem de mange krav i skolen og samtidig varetage deres fysiske helbred. Udover den fysiske aktivitet, er søvn et stort problem for de unge. Mange unge nedprioriterer søvn for at lave lektier, og dette kan medføre stresssymptomer. Det gør de, fordi de er underlagt et stramt tidsregime i gymnasiet, og det stiller krav til de unge om at nå flere ting på kortere tid. Dette er ligeledes med til at øge de unges symptomer på stress. Disse stresssymptomer bidrager til en oplevelse af meningsløshed, og dette belaster de unges **mentale helbred**. Det dårlige mentale helbred kan i nogle tilfælde føre til, at de unge ikke kan finde mening i at være en del af et uddannelsessystem.

De unge må konstant balancere mellem de ydre krav og deres egne personlige behov. Disse kan være modsatrettede, og ofte vil de unges **egenomsorg** blive fravalgt. De unges strukturering af tid er en vigtig faktor for, at de unge kan leve op til de mange krav, og samtidig undgå at blive belastet. Det er dog ikke altid muligt for de unge at strukturere sig ud af de mange krav, og de unge må ofte benytte sig af flere strategier. For at håndtere kravet om de mange lektier, bliver søvn i særlig grad nedprioriteret. Dette bidrager ikke til de unges egenomsorg, da søvnmangel kan belaste de unges mentale helbred. Derimod kan fysisk aktivitet bidrage til et mentalt overskud, som giver de unge ressourcerne til at håndtere de mange krav i gymnasiet.

De unges **sårbarhed** vil øges, hvis de unge oplever, at de ikke kan håndtere de mange krav og det pres, som de møder i gymnasiet. Særligt præger performance-kulturen de unges sårbarhed, da de unge konstant skal positionere sig på sociale medier, og fremstille sig selv så attraktive og succesfulde som muligt på mange områder. Idealet om at være perfekt medfører en høj risiko for de unge om at fejle, og dette kan gøre de unge mere sårbare. Det er dog ikke acceptabelt at udvise sårbarhed blandt hinanden i gymnasiet. Dette kan betyde, at det er svært for de unge at udvise sårbarhed, da det ikke bliver mødt med forståelse og accept af deres klassekammerater. Den øgede sårbarhed ses blandt andet i de unges manglende overskud samt følelse af stress og nedtrykthed, og derved vil de unge være i højere risiko for at udvikle et dårligt mentalt helbred.

Samlet konklusion

Med udgangspunktet i definitionen af et socialt problem (Meeuwisse & Swärd 2004: 32) kan vi konkludere, at de unge ikke befinder sig i en ønskværdig situation, idet de mange krav fra samfundsmæssige diskurser samt de gymnasiale strukturelle betingelser er med til at belaste de unge i en sådan grad, at de ikke er i stand til at indgå i betydningsfulde fællesskaber eller varetage deres fysiske og mentale helbred i en passende grad. Derved har konkurrence- og præstationsorienteringen alvorlige konsekvenser for de unges mentale helbred og trivsel.

7. Perspektivering

I dette speciale har vi konkluderet, at de unge oplever at være særdeles belastede af samfundets mange krav om at præstere i blandt andet uddannelsessystemet. Der ses på nuværende tidspunkt en stor andel af unge, som har et udtalt dårligt mentalt helbred, og med dette speciale har vi fundet frem til, at der forekommer en sammenhæng mellem de unges helbredsmæssige situation og samfundets krav. Vi er bekymrede for, hvordan denne udvikling vil fortsætte i fremtiden. Netop derfor finder vi det særligt relevant, at denne problemstilling bliver diskuteret og sat på dagsordenen af politikerne, som har indflydelse til at gøre noget ved denne foruroligende udvikling blandt ungdommen. Vi ser det som et stort politisk ansvar, at der bliver taget hånd om dette problem, da det blandt andet er de uddannelsespolitiske reformer, som er skyld i denne udvikling.

Det uddannelsespolitiske fokus er med til at bestemme retningen for uddannelsessystemet. Det kræver nogle refleksioner over, hvor det egentlig er, vi gerne vil hen med uddannelsessystemet og de unge, som indgår i dette system. Til en tiltrædelsesforelæsning med Noemi Katznelson i april 2018, redegjorde hun for den historiske udvikling af uddannelsessystemet, samt hvilken betydning dette har for de unge. I 1990'erne så man et rummeligt uddannelsessystem, hvor der var mulighed for frit uddannelsesvalg samt plads til fordybelse for de unge. I 2000'erne skiftede fokus til skærpede uddannelsesplaner og en øget orientering mod arbejdsmarkedets behov. Der var ligeledes en opmærksomhed på, at der skulle indsættes særlig støtte til udsatte unge, for at hjælpe dem gennem uddannelsessystemet. Her i 2010'erne forventes det af de unge, at de er uddannelsesparate. Der stilles tydelige krav til de unge om, at det er deres

pligt at tage en uddannelse, samtidig med, at der er en øget styring af uddannelsesvalg, som skal tilgodese arbejdsmarkedets pågældende behov (Katznelson 2018). Denne historiske udvikling peger således på et skifte fra fordybelse og læring, mod konkurrence og præstation. Er dette virkelig en udvikling, som vi ønsker for ungdommen? Der begynder at spire et politisk ønske om at ændre fokus væk fra præstationsorienteringen, og tilbage til fordybelse og læring. Det høres blandt andet fra Folketingets talerstol i maj 2018, af politisk ordfører fra SF, Jacob Mark, vedrørende nedsættelsen af en trivelskommission for børn og unge; *“Ja, jeg tror, det er på tide, at de unge får sådan lidt mere ro på, og at vi hjælper dem til at få det. Derfor kunne jeg godt tænke mig, at vi fortsætter debatten om at give de unge mere ro på og sikre, at de har en større trivsel.”* (Folketinget). Jacob Mark efterspørger, at Folketinget påtager sig ansvaret for at sikre de unge en større trivsel. Han anerkender altså, at der er et politisk ansvar for at gøre noget ved denne problemstilling prompte.

Vi er ganske sikre på, at politikerne ikke har haft et ønske om at skabe en generation, der ikke følger deres drømme, men i stedet er pressede og begrænsede af en præstasjonskultur, hvor der ikke bidrages til en udfoldelse af de unges innovative evner og nysgerrighed. Snarere er der vel stor og bred opbakning til ønsket om at skabe et rummeligt uddannelsessystem med plads til kreative elever, der trives og er ambitiøse, og hvor der er plads til at fejle? Udover det politiske ansvar for at ændre reformer og strukturer, hvad kan der så gøres? Vi forudser, at der vil opstå en yderligere todeling af ungdommen i den nærmeste fremtid, hvis der ikke sættes ind overfor denne udvikling. Nogle unge vil have ressourcerne til at håndtere de mange krav, og derved leve op til samfundets konkurrence- og præstationsorientering, mens andre unge vil tage afstand fra uddannelsessystemet, afskrive samfundets normative krav og finde sin egen vej gennem livet. Men hvad med de unge, som brækker halsen på alle de mange krav? Vil de bare blive fortabte, udstødt af fællesskaber og erklæret tabere af samfundet? Der skal ske noget drastisk for at undgå, at de unge, som har det svært både fagligt og socialt, ikke skubbes længere ud af uddannelse og fællesskaber, og derved ender i samfundets bundgruppe. Vi har brug for at se, at de unge står sammen om en kulturkamp. Et opgør med de dominerende diskurser, som forårsager en hel ungdomsgeneration, som er præget af evig positionering, mistrivsel og dårligt mentalt helbred.

8. Anvendt litteratur

Bøger

Antonovsky, A. (2000). *Helbredets Mysterium*. 1. udgave, 11. oplag. Hans Reitzels Forlag.

Brinkmann, S. (2017). *Det diagnosticerede liv - Sygdom uden grænser*. 1. udgave, 3. oplag. Forlaget Klim.

Ejrnæs, M. & Guldager, J. (2015). *Helhedssyn og forklaring - i sociologi, socialt, sundhedsfagligt og pædagogisk arbejde*. 1. udgave, 4. oplag. Akademisk forlag.

Høilund, P. & Juul, S. (2015). *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. 2. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag.

Illeris, K., Katznelson, N., Nielsen, J.C., Simonsen, B. & Sørensen, N.U. (2009). *Ungdomsliv - mellem individualisering og standardisering*. 1. udgave. Samfundslitteratur.

Juul, S. (2017). *Selvets Kultur*. 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Interview - det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. 3. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag, København.

Petersen, A. (2016). *Præstationssamfundet*. 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag.

Rosa, H. (2014). *Acceleration og fremmedgørelse*. 1. udgave, 2. oplag. Hans Reitzels Forlag.

Redigerede bøger

Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2010): "Introduktion" i Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (red.): *Kvalitative metoder*. 1. udgave, 4. oplag. Hans Reitzels Forlag.

Juul, S. (2012): "Hermeneutik" i Juul, S. & Pedersen, K. B. (red.): *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori - en indføring*. 1. udgave, 4. oplag. Hans Reitzels Forlag.

Juul, S. & Pedersen, K.B. (2012): "Hvorfor videnskabsteori?" i Juul, S. & Pedersen, K. B. (red.): *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori - en indføring*. 1. udgave, 4. oplag. Hans Reitzels Forlag.

Lund, R. & Nilsson, C.J. (2016): "Sundhed og sociale netværk" i Niklasson, G. (red.): *Sundhed, menneske og samfund*. 1. udgave, 3. oplag. Samfundslitteratur.

Meeuwisse, A. & Swärd, H. (2004): "Hvad er et socialt problem?" i Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.): *Perspektiver på sociale problemer*. 1. udgave, 3. oplag. Hans Reitzels Forlag, København.

Willig, R. (2005): "Selvrealiseringsoptioner - vor tids fordring om anerkendelse" i Willig, R. & Østergaard, M. (red.): *Sociale Patologier*. 1. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag.

Rapporter

Bruselius-Jensen, M. & Sørensen, N.U. (2017). *Unges fællesskaber: Mellem selvfølgelighed og vedholdelse*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Katznelson, N., Jørgensen, H.E.D. & Sørensen, N.U. (2015). *Hvem er de unge på kanten af det danske samfund?: Om hverdagsliv, ungdomskultur og indsatser der gør en positiv forskel*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Komiteen for Sundhedsoplysning (2016). *Ungeprofilundersøgelsen 2015*. Skolesundhed.

Nielsen, A.M. & Lagermann, L. C. (2017). *Stress i gymnasiet - Hvad der stresser gymnasieelever og hvordan forebyggelse og behandling virker med 'Åben og Rolig for Unge'*. DPU, Aarhus Universitet. 1. udgave.

Sundhedsstyrelsen (2018). *Danskernes Sundhed - Den Nationale Sundhedsprofil 2017*. Sundhedsstyrelsen.

Artikler

Sørensen, N.U., Pless, M., Katznelson, N. & Nielsen, M.L. (2018). Picture Perfect - Præstationsorienteringer blandt unge i forskellige ungdomslivskontekster. *Tidsskriftet for Ungdomsforskning*, 09.01.2018, sideantal 48.

<https://www.cefu.dk/emner/nyt-fra-cefu/aktuelt-fra-cefu/ny-artikel-picture-perfect-praestationsorienteringer-blandt-unge-i-forskellige-ungdomslivskontekster.aspx>

Internet

Folketinget. *B 111 Forslag til folketingsbeslutning om nedsættelsen af en trivselskommission for børn og unge*. Lokaliseret 29.05.2018:

<http://www.ft.dk/samling/20171/beslutningsforslag/b111/beh1/forhandling.htm#launchPlayer>

Politiken. *Ramt af livet*. Lokaliseret 14.03.2018:

<https://politiken.dk/ramtaflivet/>

Psykiatrifonden. *Psykisk sundhed i Danmark*. Lokaliseret 23.02.2018:

<http://www.psykiatrifonden.dk/viden/fakta.aspx>

Retsinformation. *Lov om de gymnasiale uddannelser*. Lokaliseret 24.04.2018:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=186027>

Sundhedsstyrelsen. *Mental sundhed*. Lokaliseret 04.04.2018:

<https://www.sst.dk/da/sundhed-og-livsstil/mental-sundhed>

Uddannelses- og Forskningsministeriet. *Fremdriftsreformen*. Lokaliseret 04.05.2018:

<https://ufm.dk/uddannelse/indsatsomrader/fremdriftsreformen>

Undervisningsministeriet 2015. *Tre nye reformer - samspillet mellem kontanthjælps-, erhvervsuddannelses- og beskæftigelsesområdet*. Lokaliseret 16.04.2018:

<https://uvm.dk/publikationer/vejledning/2015-tre-nye-reformer-samspillet-mellem-kontanthjaelps-erhvervsuddannelses>

Undervisningsministeriet 2016. *Bredt forlig om gymnasireformen*. Lokaliseret 23.04.2018:

<https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/udd/gym/2016/jun/160603%20bredt%20forlig%20om%20gymnasireform>

Undervisningsministeriet 2017. *Fortsat stor søgning mod gymnasiet*. Lokaliseret 08.04.2018:

<https://uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/udd/gym/2017/marts/170320-fort-sat-stor-soegning-mod-gymnasiet>

Andet

Katznelson, N. (2018): *Tiltrædelsesforelæsning 25.04.2018*. Center for Ungdomsforskning, Institut for Læring og Filosofi. Aalborg Universitet, København.